

Amnestie prezidenta republiky v letech 1960–1969

Přípravy, průběh, výsledky

► Radek Slabotínský

Následující studie se věnuje genezi amnestií prezidentů republiky Antonína Novotného a Ludvíka Svobody v letech 1960–1969. Pozornost je věnována výhradně amnestiím vězňů, kteří se ocitli za mřížemi z politických důvodů.¹ Hned na úvod je třeba zdůraznit, že praxe vyhlašování amnestií prezidenta republiky nebyla aktem, který by vymyslel nebo se kterým by přišel až komunistický režim. Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii měla poměrně dlouhou tradici, sahající do doby vzniku samostatného Československa v říjnu 1918. Komunistický režim tak měl možnost navázat na tuto zavedenou praxi prezidentů Tomáše Garrigua Masaryka, Edvarda Beneše a Emila Háchy, které ale nevyužil, naopak šel vlastní cestou, plně odpovídající tehdejšímu vládnoucímu diskurzu. Cílem práce je tedy nejen postihnout přípravy a samotný průběh, ale i výsledky těchto právních aktů.

Při zpracování textu jsem vycházel především z dochovaných archivních materiálů uložených v Národním archivu, Archivu bezpečnostních složek a Moravském zemském archivu v Brně. Kombinace těchto primárních pramenů ve spojitosti s odbornou literaturou a články v dobovém tisku mi umožnila podat obraz o sledované době a problematice amnestií. V žádném případě si však nedělám nárok na vyčerpávající informace o této problematice, cílem studie je alespoň částečně přispět do historiografického bádání, které se uvedeným tématem v posledních letech zabývá.

Amnestie prezidenta republiky z 9. května 1960

Rok 1959 se z pohledu vládnoucího režimu zračil jako rok, který povede k jeho dalšímu upevnění a úspěšně zabráni všem dobře míněným pokusům o reformu a demokratizaci politického systému. Ekonomické problémy ovšem tento navenek úspěšný nástup zastavily a v konečném efektu se jen dále negativně promítly do dění

1 Obecně k prezidentským amnestiím v komunistickém Československu především z právního hlediska zatím naposled BLÁHOVÁ, Ivana a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, s. 287–312, k amnestii z roku 1960 zejména s. 306–312.

uvnitř československé společnosti. Vedoucí představitelé i přes tyto těžkosti plánovali dovršit socialismus, a proto byly všechny síly nejvyšších i podřízených orgánů komunistické strany a státní i bezpečnostní orgány napnuty k dokončení kolektivizace vesnice, bez níž údajně „nebude socialismu v Československu“.

Dosažené výsledky na cestě k socialismu se režim snažil ukázat na I. mezinárodním veletrhu specializovaném na strojírenský průmysl, který se konal na brněnském výstavišti ve dnech 6.–20. září 1959. Zúčastnilo se jej 432 vystavovatelů z 30 zemí, kapitalistické státy nevyjímaje. Československo na něm prezentovalo přes 3 000 exponátů, z nichž 350 patřilo mezi novinky. Během čtrnácti dní jeho konání prošlo branami výstaviště téměř 2 400 000 návštěvníků. Úspěch akce podtrhl fakt, že podnikům československého zahraničního obchodu se podařilo uzavřít kontrakty za více než 4 miliardy korun.²

Neočekávaný úspěch strojírenského veletrhu ještě více urychlil úsilí režimu vyhlásit v roce 1960 vítězství socialismu v Československu. Kromě této „mety“, která měla být oficiálně zakotvena v preambuli připravované socialistické ústavy a v novém názvu státu, se režim chystal uspořádat v červnu 1960 volby do všech stupňů zákonodárných sborů a II. celostátní spartakiádu. Národní shromáždění přijalo dne 9. dubna 1960 již od roku 1959 připravovaný zákon o nové územní organizaci státu, na jehož základě došlo k výrazné změně dosavadního stavu správního členění Československa, a nové volební zákony. Dne 24. dubna vyhlásila vláda a komunistická strana s ohledem na blížící se volby snížení cen, které bylo prezentováno jako „doklad budovatelského úsilí našeho lidu“.

Do této „euforie“ očekávaných událostí, které měly završit „vítězství socialismu v naší zemi“, přišlo rozhodnutí prezidenta republiky a vlády Republiky československé o amnestii, které bylo oficiálně publikováno ve Sbírce zákonů Republiky československé pod číslem 54/1960 Sb.³ Jednalo se o nejrozsáhlejší amnestii pro politické vězně, která byla v poválečných dějinách Československa vyhlášena.⁴ Měla aboliční, agraciační a rehabilitační charakter a skládala se z preambule a sedmi článků. Kromě prezidenta republiky Novotného ji kontrasignoval tehdejší ministr spravedlnosti Václav Škoda. Rozhodnutí o amnestii bylo oficiálně vydáváno za právní akt

2 Údaje převzaty z publikace PAVLÍK, Karel; ŠTURSA, Rudolf. *Lidé, město, veletrhy*. Brno: Brněnské veletrhy a výstavy, 1978, s. 67–69, a zejména z publikace SVOBODA, Václav. *Milníky veletrhů*. Brno: Brněnské výstavy a veletrhy, 1983, s. 60–65.

3 Amnestie v roce 1960 je tématem studie ROKOSKÝ, Jaroslav. Amnestie 1960. *Paměť a dějiny*, roč. V, 2011, č. 1, s. 36–54. Dostupné též z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1101/036-054.pdf> [cit. 2020-09-01]. Dále z regionálního pohledu srov. rozsáhlá studie ROKOSKÝ, Jaroslav. Z vězení na svobodu? Návrh politických vězňů do Ústeckého kraje na amnestii 1960. In: *Paměť a místo. Proměny společnosti ve 30. až 60. letech 20. století*. Acta Universitatis Purkynianae Facultatis Philosophicae. Studia Historica XV. Ústí nad Labem – Brno: FF UJEP – nakl. Doplněk, 2015, s. 427–493.

4 Z hlediska svého celkového rozsahu však byla, podle názoru Jiřího Šoušy a Ladislava Šoušy, srovnatelná s amnestií z roku 1955. Více k tomuto tvrzení viz BLÁHOVÁ, Ivana, ref. 1, s. 311–312.

k 15. výročí osvobození republiky Sovětskou armádou a zároveň za výraz údajné síly a pevnosti socialistického zřízení, které je prodchnuto myšlenkou „humanismu“.

Pod vedením Komunistické strany Československa dělníci, rolníci a pracující inteligence svou obětavou, usilovnou prací uskutečnili hluboké hospodářské, třídní a sociální přeměny v naší vlasti. Vítězství socialismu v naší zemi se stalo radostnou skutečností. Naše republika je silná jako nikdy dříve [...]. Tato neotřesitelná síla a pevnost našeho socialistického zřízení – jakož i jeho humanismus, velká důvěra, kterou má Komunistická strana Československa a socialistický stát mezi pracujícími – umožňují, aby osobám, které se dopustily v minulosti závažných trestných činů směřujících proti politickým a hospodářským základům naší republiky, byla dána příležitost odčinit svou vinu před lidem poctivou prací. Tolik tedy preambule amnestie, která – kromě obvyklých ideologicko-politických klišé – obsahovala i větu, na koho se rozhodnutí prezidenta republiky vztahuje.

Prezident republiky promíjel odsouzeným osobám tresty odnětí svobody či jejich zbytky uložené za trestné činy proti republice s ošidným dovětkem, že se *do deseti let od tohoto rozhodnutí nedopustí úmyslného trestného činu*. Amnestováni byli zároveň ti, kteří *pod vlivem nepřátelské propagandy bez povolení opustili území republiky*. Proti lidem, kteří se dopustili trestného činu nedovoleného opuštění republiky, mělo být zastaveno nebo nemělo být zaváděno trestní stíhání. Všem propuštěným měly být zároveň prominuty vedlejší tresty ztráty čestných práv občanských a neuhrazené peněžité tresty. Prominuty byly také tresty nápravného opatření s účinkem, že se *dnem tohoto rozhodnutí na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen*, peněžité tresty do výše 5 000 Kčs, nezaplacené pokuty za přestupky, tresty odnětí svobody, jejichž výkon byl nebo bude odložen s tím, že se na pachatele mělo dále hledět, jako by nebyl odsouzen, a tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky za trestné činy a přestupky s podmínkou, že se odsouzený nedopustí do tří let úmyslného trestného činu.

Amnestie se naopak nevztahovala na *a) přímé agenty imperialistických rozvědek, b) teroristy, sabotéry, záškodníky a organizátory nebezpečných protistátních skupin, c) osoby odsouzené pro trestné činy vojenské zrady nebo jiné protistátní činy, jestliže jejich čin měl za následek těžkou újmu na zdraví nebo smrt, d) osoby odsouzené podle retribučních předpisů, pokud jejich čin měl za následek smrt*.

Jak je vidět, z amnestie byla vyňata poměrně široká skupina politických vězňů a záleželo jen na rozhodnutí stranických orgánů nebo komisí, které odsouzené navrhly a schválily k udělení prezidentské amnestie. Amnestie prezidenta republiky se dále nevztahovala na hospodářské trestné činy (spekulace, rozkrádání a úmyslné poškozování majetku v socialistickém vlastnictví, ohrožení devizového hospodářství, krácení daně, úplatkářství), obecné kriminální trestné činy (příživnictví, loupež, vražda, ublížení na zdraví, trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu, pokud měly za následek těžké ublížení na zdraví nebo smrt, ohrožení mravní výchovy mládeže) a na trestný čin obecného ohrožení. Také odsouzení, kteří ve výkonu trestu hrubým

způsobem narušovali svou převýchovu, museli počítat, že se „dobrodiní“ amnestie nedočkají. Rovněž tento článek byl částečně namířen také proti politickým vězňům, kdy o jejich zařazení do amnestie rozhodoval, kromě krajských komisí a ústřední komise, i náčelník nápravného zařízení, který mohl odsouzeného nedoporučit k udělení amnestie jen proto, že ve výkonu trestu „nadále projevoval reakční myšlení a názory“.

Ministr spravedlnosti měl opět předložit k rozhodnutí návrhy na prominutí nebo zmírnění trestu u mladistvých do 18 let, těhotných žen, mužů starších 60 let a žen starších 55 let a odsouzených osob, které trpěly nevyléčitelnou nemocí. Součástí amnestie bylo i usnesení československé vlády, která zároveň vyhlásila amnestii v oboru trestního práva správního, tedy přestupkovou amnestii.⁵

První porada k navrhované amnestii prezidenta republiky se konala v pracovně náměstka ministra vnitra plk. Jindřicha Kotála 15. prosince 1959 za účasti náměstků ministra vnitra a spravedlnosti a generálního prokurátora. Z jednání vyšel návrh na udělení amnestie za méně závažné trestné činy, prominuty měly být také vedlejší tresty, soudní a správní přestupky. V případě „kontrarevolučních trestných činů“ měly být připraveny jmenné seznamy odsouzených.⁶

Návrh na udělení amnestie k 15. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou vypracovali společně ministři vnitra a spravedlnosti Rudolf Barák a Václav Škoda a generální prokurátor Jan Bartuška na počátku ledna 1960. Návrh podle předkladatelů spadal do období *dovršení socialistické výstavby v naší vlasti*. Jako důvod k udělení amnestie předkladatelé uvedli úspěchy lidově demokratického zřízení, které umožňují propustit z výkonu trestu odnětí svobody osoby, které se dopustily nejzávažnějších trestných činů, směřujících proti základům republiky. Návrh počítal s udělením individuální milosti pro odsouzené za protistátní trestné činy. Milost však měla být udělena jen po předložení předchozí žádosti o omilostnění, a to z toho důvodu, aby *odsouzení ve své žádosti slíbili, že budou poctivě pracovat a povedou řádný život*. Propuštění měli být všichni bývalí členové KSČ, kteří byli ve straně před rokem 1945, a ostatní odsouzení, kteří se nedopustili přímé špionáže, sabotáže, zvláště nebezpečné velezrady, terorismu a vojenské zrády. Propuštěným měly být zároveň prominuty vedlejší tresty (ztráta čestných práv občanských) a dosud nezaplacené peněžité tresty. Amnestie se však neměla vztahovat na *politické prominenty, kteří se svou dřívější činností zkompromitovali v očích pracujícího lidu, jako například Drtina, Syrový, Lichner, Vojtaššák a jiní*. K provedení návrhu měly být Ministerstvem vnitra vypracovány jmenné seznamy osob určených k udělení amnestie. Politická komise pak měla posoudit všechny návrhy

5 Citováno dle rozhodnutí prezidenta republiky a vlády Republiky československé o amnestii č. 54/1960 Sb. In: *Sbírka zákonů Republiky československé*, roč. 1960, částka 20, s. 141–143.

6 ABS, f. A 5 – Sekretariát náměstka MV plk. Jindřicha Kotála (dále jen f. A 5), kart. 5, inv. č. 5, Amnestie. Zpráva z porady náměstků min. spravedlnosti, vnitra a gen. prokurátora z 15. 12. 1959.

na omilostnění bývalých vysoce postavených osob, členů KSČ před rokem 1945 a sporné případy.⁷

Přestože návrh zásad amnestie vypracovaly státní orgány, jeho schválení bylo plně v kompetenci nejvyšších stranických orgánů, protože se – dle jejich názoru – jednalo o vysoce politickou věc, o které může rozhodnout jen úzký okruh osob z vedení KSČ. Toto zcela zásadní stanovisko se projevilo již na schůzi politického byra ÚV KSČ dne 12. ledna 1960, kde jeho členové dostali návrh zásad amnestie k projednání. Předložený materiál sice schválili, neopomněli ale dodat, že by v případě vyhlášení amnestie mělo jít o všeobecnou politickou amnestii, a zároveň připomněli, že u tzv. prominentů bývalého režimu by mělo u každého jména rozhodovat výlučně politické byro.⁸

Politické byro se k návrhu na udělení amnestie prezidenta republiky vrátilo opět 16. února a poté 12. dubna, kdy definitivně schválilo vyhlásit amnestii k 9. květnu 1960 a její konečné znění a zároveň pověřilo Baráka, aby Ministerstvo vnitra zajistilo organizační provedení amnestie s tím, aby *osoby, které na základě amnestie budou propuštěny z nápravně pracovních táborů a věznic, je opustily do tří dnů po vyhlášení amnestie.*⁹ V návrhu na stanovení termínu vyhlášení amnestie, který Barák předkládal, neopomněl dodat, že *je z hlediska bezpečnosti i dopravy vhodnější, aby amnestované osoby byly propuštěny až po skončení hlavních oslav, tj. ve dnech 10.–12. května 1960. Současně bude možné lépe zajistit kontrolu amnestovaných osob po jejich návratu do jejich bydlišť bezpečnostními orgány...*¹⁰ Zároveň s tímto bodem schválilo politbyro i jmenný seznam osob, které byly navrženy k udělení amnestie. Mezi 85 osobami se např. nacházel Teodor Baláž, Gustáv Husák, Mikuláš Landa, Evžen Löbl, Jarmila Taussigová-Potůčková, Oskar Valášek, Prokop Drtina, Ján Lichner, Jan Syrový, Ján Ševčík, Františka Zemínová, Karel Janoušek, Ludvík Klen, Karel Kutlvašr, Jaromír Kopecký a Štěpán Trochta. Naopak amnestie se neměla vztahovat na v seznamu uvedených třicet odsouzených, například na Bohumila Laušmana, Alexandra Macha, Josefa Nestávala, Pavola Gojdiče, Jána Vojtaššáka a Stanislava Zelu. Škoda a Barák dostali za úkol *doplnit seznam o ty politické případy osob odsouzených za trestnou činnost proti státu z bývalých politických stran [...] v rozsahu ústředního a krajského procesu...* Politické byro podle přijatého usnesení považovalo za „třídní nepřátele“ osoby angažované v bývalých stranách sociálně demokratické, národně socialistické, lidové, demokratické, křesťanskodemokratické a agrární a dále

7 Národní archiv (dále jen NA), f. KSČ – Ústřední výbor KSČ 1945–1989, Praha – Politické byro ÚV KSČ 1954–1962 (dále jen KSČ – ÚV – 02/2), sv. 245, arch. j. / bod 326/5 – Amnestie k 15. výročí osvobození ČSR Sovětskou armádou. Návrh zásad amnestie k 15. výročí osvobození ČSR Sovětskou armádou, počátek ledna 1960.

8 Tamtéž, usnesení 81. schůze politického byra ÚV KSČ z 12. 1. 1960.

9 Tamtéž, sv. 255, arch. j. / bod 339/13, stanovení termínu vyhlášení amnestie k 15. výročí osvobození ČSR Sovětskou armádou. Usnesení 94. schůze politického byra ÚV KSČ z 12. 4. 1960.

10 Tamtéž, návrh na termín vyhlášení amnestie z 6. 4. 1960.

tzv. slovenské buržoazní nacionalisty a „sionisty“.¹¹ Za dalších čtrnáct dnů se politbyro zabývalo novým seznamem „prominentů bývalého režimu“. K udělení amnestie přitom schválilo dalších 310 jmen, zamítavý postoj zaujalo k 89 osobám.¹²

O jednotlivých „méně významných“ odsouzených rozhodovaly pro účely přípravy a vlastního průběhu amnestie nově vzniklé krajské komise složené ze zástupce krajské správy Ministerstva vnitra, krajského soudu a krajské prokuratury. Sporné případy, o kterých krajské komise nerozhodly, byly postoupeny meziresortní ústřední komisi, kterou tvořili náměstci ministerstev vnitra a spravedlnosti a generálního prokurátora, provádějící politicko-organizační zajištění amnestie.¹³ Ke všem osobním spisům vězňů bylo připojeno rozhodnutí komise o tom, zda se na odsouzeného amnestie vztahuje, či nikoliv. Přípravy také zahrnovaly zpracování hlášení o propuštění z výkonu trestu na každého odsouzeného, které byly v případech protistátních trestných činů, odesílány na krajské správy Ministerstva vnitra. Kompetentní státní orgány přijaly v průběhu přípravných prací opatření k rozmístění pracovních sil z řad amnestovaných. V souvislosti s přípravou amnestie byly od 7. května 12.00 hodin do stoprocentní pohotovosti uvedeny všechny složky Ministerstva vnitra, které již od poloviny února připravovaly bezpečnostní opatření k bezproblémovému průběhu amnestie.¹⁴ V době od 7. května odpoledne do 8. května dopoledne byli všichni ti, kteří měli být propuštěni na amnestii, odděleni od ostatních odsouzených, aby *tak bylo v maximální míře zabráněno pronesení různých zpráv od ostatních vězňů. Během jejich soustředění byla provedena opatření k tomu, aby byly vytěženy jejich názory na výkon trestu a metody a formy jejich převýchovné práce.* Izolace osob určených k propuštění podle zprávy o přípravě a průběhu amnestie údajně nezpůsobila žádný neklid a nenastaly během ní žádné mimořádné události.¹⁵

11 ABS, f. A 2/2 – Sekretariát ministra vnitra – II. díl (dále jen f. A 2/2 – II. díl), kart. 9, inv. č. 523, seznam významných vězňů. Usnesení 94. schůze politického byra ÚV KSČ z 12. 4. 1960. Myšlenka vytipovat vhodné osoby z řad „prominentů bývalého režimu“ a členů KSČ před rokem 1945 určené k udělení amnestie se objevila již v rozkaze náčelníka Správy nápravných zařízení plk. JUDr. Oldřicha Mejdra z 15. 1. 1960. Viz tamtéž, f. A 5, kart. 5, inv. č. 5, Amnestie.

12 Informace převzaty z publikace KAPLAN, Karel. *Kořeny československé reformy 1968. III. Změny ve společnosti. IV. Struktura moci*. Brno: Doplněk, 2002, s. 41.

13 Do 1. 4. 1960 rozhodly krajské komise kladně u 3 572 případů osob odsouzených pro protistátní činnost, ústřední komise rozhodla kladně v dalších 1 747 případech. K tomuto počtu lze připočítat ještě 1 330 osob, které byly odsouzeny za kriminální zločiny a které byly komisemi navrženy k udělení amnestie. Viz ABS, f. A 5, kart. 5, inv. č. 5, Amnestie. Početní přehled osob, na které se vztahuje amnestie po rozhodnutí komisí ku dni 1. 4. 1960.

14 Pohotovost byla odvolána v průběhu 14. 5. 1960.

15 Viz ABS, f. A 5, kart. 5, inv. č. 5, Amnestie, informace o průběhu amnestie v nápravných zařízeních z 9. 5. 1960.

Se zněním rozhodnutí o amnestii byli odsouzení seznámeni dne 9. května 1960 v dopoledních hodinách. *Odsouzení, kterým byla udělena amnestie, tuto skutečnost přijali s velkou radostí a mnoho z nich bylo dojata a překvapeno.*¹⁶ Všem amnestovaným bylo vyhotoveno amnestijní usnesení a komise současně jednotlivé propuštěné upozornily na podmínku deseti let, po jejichž dobu musí vést řádný život. Dále byli všichni amnestovaní informováni o prvních povinnostech na svobodě, mezi které patřilo vyřízení přihlašovací povinnosti a občanského průkazu, nahlášení se pracovním odborům ONV ad. Zároveň byli nuceni podepsat prohlášení, ve kterém se zavazovali pomlčet o všem, co se během výkonu trestu dozvěděli, s dodatkem, že porušením slibu mlčenlivosti by se vystavovali novému trestnímu stíhání. Ještě před opuštěním vězeňských zařízení byl mezi amnestovanými prováděn nábor do zaměstnání ze strany zástupců jednotlivých podniků.¹⁷ Propuštění probíhalo ve dnech 10.–12. května s tím, že amnestovaní si mohli z nabídky přistavených pojízdných prodejen nakoupit spotřební zboží, za které utratili cca 2 miliony Kčs. Amnestované svázely na autobusová a vlaková nádraží zvláštní autobusy poskytnuté Ministerstvem vnitra, kde však byl v místních nádražních restauracích zakázán prodej

16 Např. generál Karel Kutlvašr, když se dozvěděl, že se na něj amnestie vztahuje, *byl velmi strohý. Jen poděkoval za amnestii a prohlásil, že republice nebude škodit. Antonie Kleinerová po celou dobu plakala. Uvedla, že ve výkonu trestu poznala svůj omyl a že po propuštění vše odčiní. Požádala prokurátora, aby tlumočil její upřímný dík za udělení amnestie s. prezidentu republiky. Prokop Drtina byl velmi překvapen, že se na něho amnestie vztahuje. Delší dobu přemýšlel a pak vyslovil názor, že v žádném případě nepočítal s tím, že bude na amnestii propuštěn. Viz tamtéž.*

17 Propuštěným z výkonu trestu a práceschopným měly zajistit přiměřené zaměstnání (co však znamenalo slovo přiměřené, nebylo specifikováno) krajské národní výbory, jak stálo v usnesení vlády z 14. 10. 1959. Dle dopisu předsedy vlády Republiky československé Viliama Širokého předsedovi Krajského národního výboru Jihlava Františku Honsovi z 20. 4. 1960 měly kompetentní orgány působit na amnestované takovým způsobem, aby se z nich stali *poctivě pracující lidé a platní členové naší společnosti*. Široký dále upozorňoval, že amnestovaní mají být bez průtahů umisťováni do pracovního procesu, a pokud to půjde *rovnoměrně rozmístěni do takového prostředí vyspělých pracujících, kde bude zaručeno dokončení jejich nápravy*. Amnestovaní z řad odsouzených za protistátní trestné činy přitom měli být umisťováni tak, aby *nedocházelo k jejich soustředování v klíčových podnicích. Není též přípustné, aby zejména osoby odsouzené pro protistátní činnost byly zařazovány do zbrojních závodů a podniků důležitých pro obranu republiky nebo na jiná místa, kde by měly přístup k dokumentům státního tajemství*. Tato zásada však měla být uplatněna na základě individuálního přístupu a při zhodnocení jejich schopností a pracovní iniciativy *k řešení národohospodářských úkolů*. Viz Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA v Brně), f. B 126 Krajský národní výbor Jihlava (1898) 1949–1960 (dále jen f. B 126), kart. 4, inv. č. 27, bývalé utajované písemnosti všech referátů, odborů a správ, různé politické a bezpečnostní záležitosti, dopis předsedy vlády V. Širokého z 20. 4. 1960. Náborová kampaň měla probíhat ve dvou etapách. První etapa se měla uskutečnit v době propouštění, tedy ve dnech 10.–12. 5. 1960. Druhá etapa se měla soustředit na získání nových pracovníků z řad amnestovaných v místě jejich bydliště.

jakéhokoliv alkoholu. Každému amnestovanému byla zakoupena jízdenka na cestu domů nebo si ji koupil sám ještě ve vězeňském zařízení.

Na základě amnestie prezidenta republiky z 9. května 1960 bylo z věznic a nápravně pracovních táborů z celkového počtu 32 332 odsouzených¹⁸ propuštěno 7 092 osob, z nichž 5 601 tvořily osoby odsouzené za protistátní trestné činy z celkového počtu 8 708 obětí politických procesů, 1 491 se rekrutovalo z osob odsouzených za kriminální zločiny. Do tohoto počtu je nutno započítat také 59 cizích státních příslušníků, z nichž 47 bylo ve dnech 12. a 13. května vyhoštěno.¹⁹ Největší skupina propuštěných – 3 828 osob – se skládala z dělníků, družstevních rolníků, soukromě hospodařících malých a středních rolníků, příslušníků pracujících intelligence, ostatních pracujících a příslušníků „maloburžoazie“. Druhou nejpočetnější skupinu – 2 624 osob – tvořili „kulaci“ a ostatní příslušníci „buržoazie“. Nejmenší skupina – 640 osob – byla označena jako „protispoločenské a parazitní živly“.²⁰

Na svobodu se na základě udělené amnestie dostali např. bývalý ministr spravedlnosti Prokop Drtina, literární kritik Bedřich Fučík, básník a spisovatel Jan Zahradníček, generálové Karel Kutlvašr, Ludvík Klein a Karel Janoušek, opat premonstrátského kláštera v Želivě Bohumil Vít Tajovský, bývalí členové KSČ Gustáv Husák, Jarmila Taussigová-Potůčková a Evžen Löbl, spisovatel František Křelina, bývalá poslankyně za stranu národně socialistickou Antonie Kleinerová a Františka Zemínová, bývalý předseda vlády a generál Jan Syrový, publicista Miroslav Dolejší, spisovatel Jiří Stránský, litoměřický biskup Štěpán Trochta, poslanec za stranu sociálně demokratickou Zdeněk Bezděk a generál Rudolf Pernický (do hodnosti byl povýšen až po roce 1990).

Jak již bylo uvedeno výše, vyhlášená amnestie se týkala rovněž osob, které se z politických důvodů rozhodly opustit republiku a odešly na Západ. Také tento bod se stal vysoce politickou záležitostí, jak o tom informují dochované archivní materiály. Dne 12. září 1961 totiž politické byro ÚV KSČ projednalo a bez vážnějších výhrad schválilo zprávu o výsledcích návratu emigrantů do Československa na základě

18 Podle Jaroslava Rokoského bylo k 1. 1. 1960 ve vězeňských zařízeních celkem 33 539 vězňů. Z uvedeného počtu se za protistátní trestné činy ke stejnému datu nacházelo ve výkonu trestu 8 786 odsouzených osob. Viz ROKOSKÝ, Jaroslav, *Z vězení na svobodu?*, ref. 3, s. 437.

19 Největší počet – 29 osob – bylo vyhoštěno do Rakouska.

20 NA, f. Správa nápravných zařízení, neuspořádáno, zpráva o přípravě a provedení amnestie prezidenta republiky z 9. 5. 1960 v nápravných zařízeních. Na Slovensku se amnestie týkala 1 315 osob, z toho 730 byly odsouzeny za protistátní trestné činy. Z nekomunistických politiků se amnestie vztahovala na Jána Lichnera, Jána Ševčíka, Jána Ursíniho ad., z bývalých členů KSS a příslušníků StB pak na Daniela Okáliho, Oskara Valáška a Teodora Baláza. K výsledkům amnestie na Slovensku blíže PEŠEK, Jan. *Slovensko na prelome 50. a 60. rokov. Politicko-mocenské aspekty vývoja*. Studijní materiály výzkumného projektu Komunistické Československo na přelomu 50. a 60. let. Svazek 1. Brno: Prius, 2005, s. 17–19.

udělené amnestie za trestný čin nedovoleného opuštění republiky.²¹ Materiál, který předkládal tehdejší ministr vnitra Lubomír Štrougal, uváděl, že v roce 1961 se vrátilo 119 osob, z toho 65 mužů, 23 žen a 31 dětí. Nejvíce – 32 osob – se přitom vrátilo z Německé spolkové republiky, 24 občanů se vrátilo z Austrálie a pomyslné třetí místo obsadilo Rakousko, ze kterého přišlo zpět 13 osob. Před návratem byli všichni navrátilci podrobeni výsledku ze strany orgánů StB, které prý zjistily, že *převážná většina navrátilců uprchla do zahraničí z touhy po dobrodružství, pro neshody v rodině a zaměstnání a z obav před trestním stíháním pro některé trestné činy*. Celkově se po vyhlášení amnestie v květnu 1960 vrátilo 127 osob, které po svém příjezdu nejprve prošly karanténní stanicí Praha, kde se podrobily lékařské prohlídce. Zároveň si navrátilce převzali příslušníci StB, kteří je podrobili výsledku s dotazy po jejich motivech k útěku, s kým se v emigraci stýkali, co je vedlo k návratu. Materiál se snažil bagatelizovat skutečné důvody emigrace, když uváděl, že *pro značnou část uprchlíků byl návrat do ČSSR jediným východiskem z nesnází, do nichž se dostali převážně vlastní vinou. U některých byla motivem návratu snaha vyhnout se stíhání za kriminelní [sic] trestnou činnost páchanou v zahraničí*. Výsledky navrátilců navíc podle hodnotící zprávy nepřinesly žádné závažnější poznatky o činnosti západních rozvědek proti ČSSR.

Zpráva si dále všímala významné skutečnosti, že zatímco na základě amnestie prezidenta republiky z května 1955 se do Československa vrátilo 1 512 osob, „dobrodiní“ amnestie z května 1960 využilo pouhých 127 občanů. Navíc to prý byli většinou lidé s kriminální či asociální minulostí. Z celkového počtu 1 639 (součet navrátilců se na amnestii v roce 1955 a 1960) navrátilců odsoudily československé soudy již 161 osob za protistátní či kriminální trestné činy. Zpráva dále upozorňovala na fakt, že činnost uprchlíků, kteří se vrátili, je neustála sledována orgány StB. Na závěr se materiál vyjadřoval k dalšímu návratu uprchlíků, který měl být povolován individuálně na základě žádosti a po předchozím prošetření. „Nežádoucím živlům“ však měl návrat zůstat i nadále zapovězen. Aniž to ze zprávy vyplývá, lze z ní cítit určité zklamání kompetentních státních, stranických a bezpečnostních orgánů nad malým ohlasem amnestie mezi emigranty v zahraničí, který se odrazil ve velmi nízkém počtu občanů, kteří zvolili návrat do Československa.²²

Ohlasy na udělenou amnestii z jednotlivých krajů se objevily v interních tištěných materiálech KSČ – Bulletinu ÚV KSČ. Máme-li věřit autorům článku Ohlasy na vyhlášení amnestie, tento akt *přijali pracující jako výraz politické i morální síly socialistického státu*. Lidé také prý vyhlášení amnestie očekávali, ale ne v takovém

21 ABS, f. A 2/2 – II. díl, kart. 11, inv. č. 681, výsledky amnestie prezidenta republiky z 9. 5. 1960, pokud jde o návrat uprchlíků, usnesení politického byra ÚV KSČ z 12. 9. 1961.

22 Tamtéž, informace o plnění usnesení PB ÚV KSČ z 12. 9. 1961 k bodu: výsledky amnestie uprchlíků, zpráva o výsledcích amnestie prezidenta republiky z 9. 5. 1960, pokud jde o návrat uprchlíků.

rozsahu. Tento stav prý vyplýval ze skutečnosti, že *někteří lidé neznají dobře jednotlivé články rozhodnutí a v jednotlivých případech nesprávně na amnestii reagují*.²³

O situaci na Slovensku po vyhlášení amnestie ve vztahu k propuštěným osobám hovořil další článek otištěný v Bulletinu ÚV KSČ. Všiml si především otázky pracovního zařazení amnestovaných, kteří prý ve velké většině přijali zaměstnání, které jim bylo okresními národními výbory nabídnuto. *Ukázalo se, že velmi nesnadným problémem je začleňování zejména farářů do pracovního procesu, kteří nabízená jim místa odmítají a žádají buďto nepřiměřené pracovní zařazení, nebo odmítají pracovat vůbec*. Negativně pak zpráva hodnotila údajné navazování styků amnestovaných osob s lidmi „nepřátelsky zaměřených proti dnešnímu zřízení“. *Faráři se velmi často scházejí s bývalými kulaky nebo živnostníky, se kterými spolupracovali před uvězněním*. Navíc prý někteří amnestovaní projeví své nepřátelské úmysly navenek, za což bylo již deset osob znovu trestně stíháno.²⁴

K udělené amnestii se vrátily ve svých komentářích všechny tehdejší deníky. V článku Mladé fronty Důkaz síly a pevnosti se pisatel snažil přesvědčit své čtenáře, že kapitalistické země rády hovoří o svobodě, ale realita je zcela jiná, kdežto Československo tuto „svobodu“ uvádí přímo do praxe. Jako důkaz svého tvrzení a zároveň řečnická otázka mu posloužila právě udělená amnestie. *Československá republika propouští na svobodu všechny provinilce, na něž se vztahuje amnestie, třebaže se v minulosti dopustili hmatatelných politických nebo jiných zločinů, třebaže připravili kdysi v minulosti akce proti republice, třebaže se snažili oslabovat její síly. [...] Kapitalistické země se s velkou rozkoší prohlašují v ústech politických představitelů i novinářů za „svobodný svět“, slovo svoboda rádi skloňují ve všech pádech. Ale jsou u nich odsuzováni i k nejtěžším žalářům za to, že mají své názory, své smýšlení. Kde je tedy skutečná svoboda? U nich, nebo u nás, kde známe svou sílu, a právě proto dáváme příležitost i těm, kteří se těžce provinili, aby své viny napravili poctivou prací? Kde jim vracíme dokonce i všechna práva, která kdysi právoplatně ztratili*.²⁵ Jak obrovská propast zela mezi slovy a tvrdou realitou, se lze dočíst v zásadách amnestie, které slibovaly, že na propuštěné osoby bude pohlíženo jako na plnoprávné občany.²⁶ Jaká však byla skutečnost, můžeme vidět na dalších řádcích.

Propuštění z vězení po letech nesvobody nezůstalo bez vlivu na mnohé politické vězně. Např. Roman Ferstl, který se ve svém článku věnoval profesním a osobním osudům historika, překladatele, spisovatele a básníka Zdeňka Kalisty v první

23 NA, f. KSČ – Ústřední výbor KSČ 1945–1989, Praha – Bulletin UV KSČ 1946–1968 (dále jen KSČ – ÚV – 014/12), sv. 014/12-34-35, arch. j. 1378, ohlas na vyhlášení amnestie, s. 7.

24 Tamtéž, sv. 014/12-37, arch. j. 1438, zabezpečení amnestie ve slovenských krajích, s. 12–13.

25 Důkaz síly a pevnosti. *Mladá fronta*, 11. 5. 1960, roč. XVI., č. 115, s. 3.

26 NA, f. KSČ – Ústřední výbor KSČ 1945–1989, Praha – Antonín Novotný, I. část (dále jen KSČ – ÚV – AN I), kart. 117, inv. č. 165, zpráva o hlavních zásadách amnestie prezidenta republiky k 9. 5. 1960.

půli sedmdesátých let napsal, že Kalista se po svém propuštění obracel k neměnným jistotám, mezi nimiž čelné místo náleží rodině. Kalistovi se tohoto štěstí nedostávalo. Už po návratu z vězení se k němu vlastní rodina chovala chladně. Počátek roztržky v rodině sám hledal už za svého pobytu ve vězení.²⁷ Pomocnou ruku však v těchto těžkých chvílích podali Kalistovi jeho přátelé, mezi které patřil také spisovatel Josef Knap. Kalista na Knapa později vzpomínal s velkou úctou. *Mne uvítal při návratu z vězení neobyčejně srdečně... Ale Knap se nějakým způsobem dozvěděl o mém návratu, a sotva přišel odpoledne z práce, přiběhli s Vlastou [Knapova manželka] za mnou. A nejen že přiběhli. Přišli pomoci. Ještě ten den k večeru přitáhl mi Josef peřinu, protože postihl, že bych se po nečekaném návratu neměl v noci čím přikrýt. Bylo to velmi dojemné a působilo to na mne tím víc, že okolnosti, které jinak obklopyly můj návrat, byly hned od počátku deprimující. Knap však pokračoval ve své podpoře zbídačeného „navrátilce“ i dál. Přicházel, jak jen mohl, přinášel, co mohl, snažil se pozvednout moji skleslost a zoufalost. Byl – kromě mé sestry a několika přátel v mém rodišti – snad jediný, komu jsem se odvážil odkrýt rány zasazené mi osudem ještě po mém návratu z vězení. Měl jsem k němu plnou důvěru, protože mi dokonale rozuměl.*²⁸ Na první chvíli po propuštění svého otce architekta Jaroslava Cuhry²⁹ vzpomíná také Jaroslav Cuhra ml. *Začal prožívat skutečnosti, na které asi nebyl tak zcela připraven. Svět, který znal a prožíval před tolika lety, byl najednou pro něj velikou neznámou. Byl odtržen od rodiny v době, kdy děti byly buď ještě věru dětmi, nebo na samém počátku dospívání, vrací se mezi tři rodiny a dospělého nejmladšího jednadvacetiletého syna a stále ho milující manželku, která však měla za sebou často hrůzná léta plná strachu, obav, prožívaných křivd a i chudoby. Není již jen tátou, ale i dědečkem a do této náruče přijímá již čtyři vnoučata. A s nejbližšími rodinami se život a bolševik věru zrovna nelaská, takže ho neobklopuje žádný vysněný a toužebně očekávaný rodinný vánek. Spíše často neklid a někdy téměř nezvládnutelný, starostmi plný zmatek. [...] Je často nezaviněnou pravdou, že jeho kdysi vysněné představy budoucího života jeho rodiny a každého nás dítěte zvlášť jsou v podstatě rozmetány a nenávratně neuskutečnitelné.*³⁰

Nebyly to jen často problematické vztahy uvnitř nejbližší rodiny, většina amnestovaných musela řešit také vážné existenční a finanční starosti. V dubnu 1960 totiž

27 Citováno dle FERSTL, Roman. Těžká cesta historikova. Kalistovy profesní a osobní osudy v první půli 70. let. In: *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975)*. Sborník z konference (Praha, 21.–22. listopadu 2001). K vydání připravil Antonín Kostlán. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2002, s. 523–532.

28 Citováno dle KNAP, Josef. *Bez poslední kapitoly*. Praha: Torst, 1997, s. 295–296.

29 Architekt Jaroslav Cuhra byl v červenci roku 1950 odsouzen na 12 let těžkého žaláře za trestný čin velezrady.

30 Citováno dle CUHRA, Jaroslav ml. *Svědění paměti. Kniha o životě a díle architekta, filosofa, křesťanského politika, vlastence a dlouhodobého vězně cestou svědomí*. Olomouc: Poznání, 2009, s. 140. K těžkostem po návratu vězňů domů rovněž ROKOSKY, Jaroslav, *Z vězení na svobodu?*, ref. 3, s. 477–478.

politické byro ÚV KSČ schválilo návrh, podle kterého měl starobní důchod amnestantů důchodového věku dosahovat maximální výše 600 Kč (většinou však neměl přesahovat 400 Kčs, výše 600 Kčs měl dosáhnout jen ve zvlášť sociálně odůvodněných případech), což při tehdejší výši průměrného starobního důchodu 705 Kčs spíše než penzi připomínalo almužnu.³¹ O výši důchodů amnestovaných osob měly rozhodovat komise sociálního zabezpečení rad jednotlivých národních výborů na základě žádosti amnestovaných o přiznání důchodu. Přitom tyto komise měly postupovat v souladu se zákonem č. 40/1958 Sb., o úpravě důchodů některých odsouzených osob.³² Žádosti o přiznání důchodu měly komise posuzovat individuálně *s třídně politickým přístupem a při rozhodování o přiznání důchodu v jednotlivých konkrétních případech budou přihlížet zejména k povaze trestného činu, třídnímu původu a profilu odsouzeného a k tomu, jak se odsouzený choval během výkonu trestu, k jeho sociálním a rodinným poměrům, popř. zřetelným důvodům*. Činnost komisí měla být podrobena kontrole ze strany zvláštní komise předsedy Státního úřadu sociálního zabezpečení. Směrnice, které rozpracovávaly politbyrem schválený návrh o výši důchodů, na závěr upozorňovaly na velmi důležitou skutečnost, která ještě více degradovala chystanou amnestii. *Amnestií presidenta republiky nebylo vysloveno zahlázení odsouzení, nýbrž se pouze promíjí odpykání zbytku trestu. Proto se amnestií nemění ničeho na povaze trestného činu, který byl spáchán, ani na výši trestu, který byl rozsudkem vysloven.*³³

Na propuštění čekala často těžká a špatně placená práce a nemožnost vrátit se ke svému původnímu povolání. Pouze malé skupině osob z řad amnestovaných se podařilo najít alespoň částečně podobné místo, které by odpovídalo jejich původní kvalifikaci. Architekt Jaroslav Cuhra měl to štěstí, že si místo *po dlouhém a často ponižujícím hledání* našel, když *teprve skutečně velkorysý a šlechetný komunista, již zemřelý pan Horák, tehdy vedoucí osobního oddělení n. p. Vodní stavby, nedal nic na zmíněný potupný cejch politického zločince, přihlédl k mé osobní a odborné kvalifikaci, a tak jsem byl 1. srpna přijat k Vodním stavbám jako projektant. [...] V práci jsem mohl vždy pokračovat s ohledem na výborné výsledky daného úkolu. Proto můj cejch nevadil. Byl tiše přehlížen.*³⁴

31 ZÍDEK, Petr. Pustit můžou, zavřít musí. *Lidové noviny*, 15. 5. 2010, s. 21–22. Například zmínovanému Zdeňku Kalistovi byl *po dlouhém otálení, odpírání a zdržování* přiznán teprve v listopadu 1960 důchod ve výši 288 Kčs. Informace převzata z Literárního archivu Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP), osobní f. Zdeněk Kalista (1900–1982), korespondence vlastní – odeslaná. Koncept dopisu Zdeňka Kalisty z roku 1965, který byl určen členům ÚV KSČ.

32 Zákon č. 40/1958 Sb. schválilo Národní shromáždění dne 3. 7. 1958. Uveřejněn byl ve Sbírce zákonů Československé republiky pod částkou 16, s. 103–104.

33 Viz MZA v Brně, f. B 126, kart. 36, inv. č. 273, bývalé utajované písemnosti všech referátů, odborů a správ, různé politické a bezpečnostní záležitosti, směrnice pro předsedy komisí sociálního zabezpečení rad národních výborů o úpravě důchodů osob, na něž se vztahuje amnestie presidenta republiky k 15. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou z 6. 5. 1960.

34 Citováno dle CUHRA, Jaroslav ml., ref. 30, s. 136.

Rozsáhlá amnestie, která se vztahovala také na velkou většinu politických vězňů, se nelíbila nejen některým funkcionářům KSČ, ale hlavně bezpečnostním složkám. Státní bezpečnost se snažila pomocí akce s krycím názvem MÁJ najít mezi amnestanty vhodné agenty, kteří by byli ochotni spolupracovat s StB a donášet jí informace z prostředí propuštěných, s kým se stýkali, zda neorganizovali nové „protistátní skupiny“, nevedli protirežimní řeči atd. Nabídku spolupráce dostal i Bedřich Fučík, ten ji ale kategoricky odmítl.³⁵ Také Jaroslav Cuhra napsal ke snaze StB získat jej ke spolupráci několik velmi smutných vět zakončených výhrůžkou. *Ve dvou dnech před mým propuštěním na amnestii v květnu 1960 jsem byl na Pankráci podroben křížovému výsledku (poslednímu z dlouhé řady těsně mu předcházejících), v němž byla znovu probírána moje tzv. velezrádná causa, byl jsem znovu vyzván ke spolupráci s orgány StB MV, a když jsem po vzrušující ostré debatě a křiku striktně odmítl jak obvinění, tak spolupráci, byl jsem z vyšetřovny propuštěn se slovy: „... tak jděte člověče, my vás sice musíme propustit, ale pamatujte si, co nejdříve si vás sebereme znovu.“ [...] To byl tedy věru hodně otřesně-groteskní doprovod do nového života po mém dvanáctiletém věznění!*³⁶

Většina amnestovaných byla po svém propuštění sledována Státní bezpečností, která čekala na každý „chybný krok“ propuštěného člověka, aby měla pádný argument k jeho opětovnému zatčení. Ke sledování amnestovaných byli využíváni rovněž agenti z řad propuštěných, kteří nashromážděné informace posílali svým řídicím orgánům z řad Státní bezpečnosti. K agenturnímu obsazení amnestantů vydal ministr vnitra dne 5. dubna 1960 rozkaz č. 6, podle něhož postupovaly jednotlivé krajské správy Ministerstva vnitra.

Rozkaz tak svým způsobem navazoval na rozkaz ministra vnitra vydaný 3. ledna 1959 a nazvaný „rozpracování, pozorování a evidování bývalých lidí“, jehož přílohou byla „instrukce o evidenci bývalých lidí a jiných osob nebezpečných lidové demokratickému zřízení“. „Bývalí lidé“ byli podle rozkazu a instrukce definováni jako osoby *vítězstvím dělnické třídy zbavené svého dřívějšího nadřazeného postavení na úseku hospodářského a kulturního života a které se s tímto stavem nesmířily*. Jejich evidence měla zajistit *přehled o jejich pobytu, pohybu a činnosti* a zároveň tak vytvořit vhodné podmínky pro úspěšný boj *proti těmto žvlům*. Tento přísně tajný rozkaz především ukládal zajistit agenturně-operativní rozpracování „bývalých lidí“. Jejich systematické sledování a agenturně-operativní rozpracování měli provádět především příslušníci StB a Veřejné bezpečnosti. O „bývalých lidech“ se měla vést kartočka, kam měli být k jednotlivým osobám zakládány získané poznatky ze sledování.³⁷

35 Viz SAK, Robert. „Život na vidrholci.“ (Příběh Bedřicha Fučíka). Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 331–332.

36 Citováno dle CUHRA, Jaroslav ml., ref. 30, s. 136.

37 Informace převzaty z publikace KOUDELKA, František. *Státní bezpečnost 1954–1968* (základní údaje). Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, č. 13. Praha: ÚSD AV ČR, 1993, s. 89–90. František Koudelek uvádí, že přípravy amnestie 1960 využili pracovníci III. správy Minister-

Podle zprávy Krajské správy Ministerstva vnitra Ústí nad Labem ze dne 25. listopadu 1960, která byla adresována inspekci ministra, se vybraní spolupracovníci věnovali vybraným amnestantům, jejich stykům, pracovnímu a osobnímu životu. Závěr zprávy pak hodnotil získané agenturní poznatky. *Získané agenturní poznatky o amnestantech svědčí o tom, že některým se nedostalo uložením vysokého trestu dostatečného poučení a že setrvávají na svém nepřátelském postoji proti republice. Je kladem v práci soudruhů, že na získaných signálech se aktivně všude pracuje a případům je věnována náležitá pozornost. Kontrolu na amnestantech je však třeba ještě zintenzivnit, aby byl přehled o každém jednotlivci, o jeho smýšlení, aby mohli být rozlišeni lidé, kteří se řádně zapojili do života, není u nich předpoklad, že budou v trestné činnosti pokračovat a správně byli vytipováni ti, na kterých je nezbytné dále pracovat.*³⁸

Nasazení placených agentů mezi amnestované osoby nebylo až tak složité, větší na těchto dobrovolných spolupracovníků nebo ke spolupráci donucených lidí se rekrutovala ze známých amnestovaných, aby u sledované osoby nevzbudili podezření. Již zde několikrát citovaný J. Cuhra ml. se k takovému agentovi nasazenému na svou osobu vyjádřil následovně: *Spolupracovník StB, který si rafinovaně získal mou důvěru žádostí, abych mu přednášel o rozdílech mezi teologií katolickou a evangelickou. (To byla ta správná jediná možná varianta, jak se „mi dostat na tělo.“) Ve skutečnosti bylo jeho jediným hlavním úkolem předem připravenými otázkami mne vyprovokovat k protistátním výrokům. Mimo jiné se mne dotazoval na jakýsi časopis z Říma a na jeho možné získání přes tajné kanály. Ten časopis jsem nikdy neviděl ani jej nečetl. Jeho výpovědi posléze byly hlavní příčinou mého dalšího zatčení. A nejen mého.*³⁹

Sledování amnestovaných osob probíhalo ještě dlouho po jejich propuštění na svobodu, jak se lze dočíst ze zprávy Krajské správy Ministerstva vnitra Praha, 6. oddělení, která byla adresována Krajské správě Ministerstva vnitra Praha, oddělení pasů a víz. Zpráva se věnuje Miloslavu Skácelovi, který byl propuštěn na amnestii v květnu 1960. Skácel zřejmě netušil, že ještě v roce 1965 byl v hledáčku Ministerstva vnitra. Zpráva obsahovala návrh na zamítnutí Skácelovy cesty za jeho synem Vojtěchem do Velké Británie, který zdůvodnila následovně: *Syn Vojtěch, kterého jmenovaný hodlá navštívit v Anglii, uprchl po únoru 1948 do zahraničí z důvodu nesouhlasu s politickým vývojem v republice. Na právnické fakultě v Brně rozšiřoval protistátní*

stva vnitra (politická kontrarozvědka) k intenzivní práci mezi vězni k získání nových spolupracovníků. Od února do dubna 1960 jen v některých nápravných zařízeních (např. v Leopoldově a Valdicích) a pracovních táborech (např. v Jáchymově) provedli 642 pohovorů s vězni a ke spolupráci získali 130 osob. Viz tamtéž, s. 92. Sledování bývalých politických vězňů Státní bezpečností na konkrétních případech dokumentuje publikace ROKOSKÝ, Jaroslav, Z vězení na svobodu?, ref. 3, s. 483–488.

38 ABS, f. A 8/1 – Inspekce ministra vnitra ČSR-ČSSR 1953–1972, I. díl, inv. č. 857, Amnestie, zpráva Krajské správy ministerstva vnitra Ústí nad Labem z 25. 11. 1960.

39 Citováno dle CUHRA, Jaroslav ml., ref. 30, s. 142–143.

letáky. Za svoji činnost byl ze studií vyloučen a bylo na něho podáno trestní oznámení. Skácel Miloslav ve své žádosti o povolení cesty do zahraničí uvádí, že mu není známo, z jakých důvodů jeho syn do ciziny vycestoval. Skácel tímto úmyslně nepřiznává útěk svého syna do zahraničí, a to proto, aby tato skutečnost nezapříčinila zamítnutí jeho zamýšlené cesty do Anglie. Vzhledem k postavení jeho syna v Anglii (obchodník) a vzhledem k tomu, že Skácel zde nemá žádných závazků, nelze vyloučit zneužití povolené cesty k emigraci. Z výše uvedených důvodů navrhuji zamítnutí jakékoliv cesty do zahraničí.⁴⁰

Mnoha amnestovaným se stalo osudným, že udržovali kontakty se svými bývalými spoluvězni nebo při stycích se spolupracovníky StB často nevědomky řekli něco, co řídící důstojníci agentů vyhodnotili jako protistátní výroky. Z podobných příčin byl v červnu 1961 opětovně zatčen i Jaroslav Cuhra a v říjnu téhož roku po předchozích výsleších odsouzen k osmi letům odnětí svobody a dosud nevykonanému zbytkovému trestu za podvracení republiky s cílem založit ilegální křesťanskodemokratickou stranu.⁴¹

Velké zklamání, krivdu a bolest prožívali ti političtí vězni, na které se amnestie nevztahovala. Většina takto postižených nedovedla pochopit a nechtěla se smířit s faktem, že ve vězení musí trávit další roky svého života. Nejvíce deprimujícím faktorem se stávala skutečnost, že na místo propuštěných politických vězňů přicházeli kriminálníci – pachatelé odsouzení za vraždy, ublížení na zdraví, loupež, příživnictví a další obecné trestné činy. Jejich promíchání s politickými vězni vedlo jen ke zvlgarizování vězeňského života a jeho odcizení. Tento stav tak dotvářel jen známou skutečnost o neschopnosti komunistického režimu se se ctí s tímto problémem vyřadit.

Jak tedy lze hodnotit výsledky amnestie prezidenta republiky z května 1960? Podle Tomáše Bursíka byla amnestie z roku 1960 *opožděnou reakcí na první fázi procesu destalinizace z roku 1956. Konzervativní komunistické vedení se tak pokusilo o odstranění svých hříchů minulosti tichou cestou. Obětem politických procesů se nestalo žádné rehabilitace, jež by z nich sejmula označení viníka. Spíše se jednalo o jednostranné gesto dobré vůle, které umožnilo propustit neprávem odsouzené (zdaleka ne všechny) na svobodu. Ale u veřejnosti a úřadů s sebou dále nesli osudové znamení*

40 ABS, Sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, vyšetřovací spisy – MV, arch. č. V-2300 MV, Miloslav Skácel, podvazek – operativní/3, návrh na zamítnutí cesty do zahraničí z 2. 6. 1965. Vydání pasu na studijní cestu do Itálie bylo zamítnuto Okresním národním výborem pro Prahu 4 rovněž Zdeňku Kalistovi. Jak Kalista uvedl v dopisu členům ÚV KSČ, úředníci zamítnutí odůvodnili Kalistovým nezapojením se do veřejného života po návratu z vězení. Kalista však viděl v zamítnutí diskriminační akt, který je *nenávistí proti mému jménu osobně*, [snahou] *usvědčit mne i za hranicemi*. Viz LA PNP, osobní fond Zdeněk Kalista (1900–1982), korespondence vlastní – odeslaná, koncept dopisu Zdeňka Kalisty z roku 1965, který byl určen členům ÚV KSČ.

41 Viz CUHRA, Jaroslav ml., ref. 30, s. 146–169. Jaroslav Cuhra opustil brány věznice až v srpnu 1966 na základě prominutí zbytku trestů prezidentem republiky po celkově více než šestnácti letech strávených ve výkonu trestu.

*zločince. Jakékoli (ne)vědomé porušení socialistických zákonů pro ně mohlo znamenat návrat za mříže.*⁴²

Nadšení vedoucích představitelů KSČ z dosažených „úspěchů“, zvláště po prohlášení celostátní konference KSČ, konané ve dnech 5.–6. července 1960, že socialismus v zemi zvítězil, a po přijetí nové Ústavy Československé socialistické republiky 11. července 1960, ale brzy vystřídaly potíže. Ty se nejdříve projeví v hospodářské a ekonomické situaci země, aby posléze přerostly i do politického a společenského života. Také rozsáhlá politická amnestie z května 1960 nepřinesla uspokojení těm politickým vězňům, kteří pociťovali jako velkou křivdu, že musí i nadále trávit svůj život za zamřížovanými okny. Tyto skutečnosti, podpořené vnějšími vlivy,⁴³ zvláště publikovanými závěry XXI. sjezdu KSSS, které znovu připomněly zločiny z období Stalinova kultu osobnosti, vedly vedoucí představitel KSČ k nutnosti přehodnotit dosavadní trestní politiku a připravit novou amnestii prezidenta republiky. Po amnestii z roku 1960 totiž zůstávalo za branami vězeňských zařízení 2 985 obětí politických procesů, ke kterým jich v průběhu roku 1961 přibýlo dalších 1 713. Jen 832 osobám během roku 1961 trest vypršel.⁴⁴

Amnestie z roku 1960 také ponechávala všem amnestovaným povinnost uhradit náklady spojené s výkonem vazby a trestu odnětí svobody. Tuto nedořešenou otázku probírali členové politbyra na své schůzi dne 2. května 1961. Návrh na odpuštění těchto neuhrazených nákladů předložil ministr vnitra Rudolf Barák, který uváděl, že opatření se týká 1 044 osob, kterým má být prominuto celkem 2 300 000 Kčs. Důvodová zpráva, která byla přiložena k návrhu, argumentovala žádostmi amnestovaných, jimž sice byla vrácena čestná občanská práva a byly prominuty peněžní tresty, ze strany Ministerstva vnitra však k odpuštění finančních pohledávek nedošlo. Protože Ministerstvo spravedlnosti od vymáhání pohledávek upustilo, totéž navrhlo i Ministerstvu vnitra, které se s uvedeným postupem ztožnilo. Barák svoji argumentaci navíc podpořil tvrzením, že v případě pohledávek se jedná o nemocné či přestarlé osoby, které nejsou schopny náklady uhradit. Politické byro ÚV KSČ s tímto návrhem vyslovalo souhlas, ovšem za podmínky, že

42 Citováno dle publikace BURSÍK, Tomáš: *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Praha: ÚDV PČR, 2006, s. 76.

43 K vnějším vlivům patřila tzv. druhá berlínská krize, která naplno vypukla v létě 1961. K tomu blíže např. publikace PLECHANOVÁ, Běla; FIDLER, Jiří. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941–1995*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997, s. 74–76; NÁLEVKÁ, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války. Díl první*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997, s. 120–124; LUŇÁK, Petr; REIMANN, Michal. *Studená válka 1954–1964. Sovětské dokumenty v českých archivech*. Brno: Doplněk, 2000, s. 418–422. Situaci v Československu v době berlínské krize se ve svém článku zabýval např. PERNES, Jiří. Československo a berlínská krize 1961. *Soudobé dějiny*, roč. IX, 2002, č. 2, s. 215–229.

44 Viz KAPLAN, Karel, ref. 12, s. 42.

se amnestovaní, kteří dosud pohledávky nesplatili, nesmějí dopustit do deseti let úmyslného trestného činu.⁴⁵

S předcházejícím textem souvisel také problém prominutí vedlejších trestů, které byly v drtivé většině spolu s hlavním trestem uděleny osobám odsouzeným za protistátní trestné činy. Důvodová zpráva, která byla k uvedené problematice přiložena, uváděla, že lidem propuštěným na svobodu v rámci amnestie se rovněž odpouštěly vedlejší tresty na rozdíl od osob odsouzených za politické trestné činy a propuštěných cestou milosti, na základě podmíněného propuštění nebo po odpykání celého trestu odnětí svobody. Ztráta čestných občanských práv a nezaplacené pohledávky za vazbu a výkon trestu se týkaly 4 036 osob, které byly v době od 1. ledna 1953 do 9. května 1960 propuštěny na základě udělené milosti prezidenta republiky (793 případů) nebo podmíněného propuštění (3 243 případů). Politbyro, které o návrhu jednalo dne 7. dubna 1961, souhlasilo s argumentací důvodové zprávy a schválilo prominout dosud neodpykané zbytky vedlejšího trestu ztráty čestných občanských práv a dosud neuhrazené peněžité tresty všem, kteří byli odsouzeni za protistátní trestné činy a podmíněně propuštěni nebo omilostněni v době od 1. ledna 1953 do 9. května 1960, pokud nebyli znovu odsouzeni trestním soudem nebo proti nim nebylo vedeno trestní řízení. Vedlejší tresty měly být prominuty také všem, o jejichž trestné činnosti jednalo politické byro ÚV KSČ a jimž byl trest prominut milostí prezidenta republiky, amnestií z 9. května 1960 nebo se na svobodu dostali na základě podmíněného propuštění, a dále těm osobám, které si trest odpykaly celý, měl být vedlejší trest ztráty čestných práv občanských prominut milostí prezidenta republiky. O prominutí vedlejších trestů však mělo být rozhodováno individuálně, *případ od případu*.⁴⁶ Dne 28. dubna 1961 například podal ministr spravedlnosti Neumann žádost o udělení milosti v případech 25 osob, u kterých se vyskytovaly dosud neodpykané zbytky vedlejších trestů ztráty čestných občanských práv a peněžních trestů. V seznamu osob se rovněž objevilo jméno Zdeňka Kalisty. Prezident republiky Novotný žádost schválil a dne 17. května udělil všem osobám milost.⁴⁷

45 ABS, f. A 2/2 – II. díl, kart. 10, inv. č. 625, odpuštění neuhrazených nákladů vazby a výkonu trestu odnětí svobody u amnestovaných osob, návrh a důvodová zpráva z 26. 4. 1961, usnesení politického byra ÚV KSČ z 2. 5. 1961. Dne 26. 5. 1961 vyšlo nařízení Ministerstva vnitra č. 22/1961, kterým ministr vnitra prominul neuhrazené náklady vazby a výkonu trestu amnestovaným osobám. Viz tamtéž, f. A 6/5 – Organizační a vnitřní správa FMV – V. díl (dále jen f. A 6/5 – V. díl), kart. 6, inv. č. 452, nařízení Ministerstva vnitra o prominutí neuhrazených nákladů vazby a výkonu trestu odnětí svobody u amnestovaných osob z 26. 5. 1961.

46 NA, f. KSČ – ÚV – 02/2, sv. 295, arch. j. / bod 378/17, prominutí vedlejších trestů osobám, které se dopustily trestných činů proti republice a byly předčasně propuštěny z výkonu trestu v době od 1. 1. 1953 do 9. 5. 1960, návrh z 31. 1. 1961, usnesení politického byra ÚV KSČ z 7. 4. 1961.

47 Archiv Kanceláře prezidenta republiky, sign. 115 967/62, inv. č. 2943, 105 867/61 amn, návrh ministra Dr. Aloise Neumana na udělení milosti ve 25 trestních případech z 28. 4. 1961.

I když se předcházející řádky jeví jako snaha režimu vyrovnat se alespoň částečně i v těchto záležitostech s bývalými křivdami vůči vlastním občanům, jako pravděpodobnější se jeví skutečnost, že uvedené návrhy na prominutí vedlejších trestů a neuhrazených peněžních pohledávek nevycházely z nějaké „sentimentality“ a dobré vůle pomoci propuštěným politickým vězňům, ale že to byl dobře promyšlený kalkul, který měl v očích veřejnosti vyvolat dojem o lepší, „humánnější“ stránce komunistického režimu.

Amnestie prezidenta republiky z 9. května 1962

Návrh na amnestii, která měla být vyhlášena při příležitosti 17. výročí osvobození republiky k 9. květnu 1962, se dostal na jednání politického byra ÚV KSČ, na rozdíl od předchozí amnestie v roce 1960, teprve 13. března 1962. Po jeho projednání přijali členové byra předložené zásady amnestie a politicko-organizační zajištění jejího provedení s požadavkem, aby odsouzené seznámili s textem amnestie, jejími podmínkami a politickým „významem“ místo náčelníků jednotlivých nápravných zařízení předsedové soudů, v jejichž obvodu si odsouzení, na něž se amnestie vztahovala, odpýkali svůj trest. V usnesení se dále uvádělo, že ministr vnitra Lubomír Štrougal, ministr spravedlnosti Alois Neumann a generální prokurátor Jan Bartuška mají vypracovat a v nejbližší době politbyru předložit návrh znění rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii, vytvořit ústřední komisi pro přípravu a provedení amnestie, která měla být složena z náměstků ministra vnitra a spravedlnosti a generálního prokurátora, a do 31. března předložit seznam odsouzených, kteří dříve zastávali významné funkce v politickém a hospodářském aparátu a kteří budou navrženi k udělení amnestie. Předsedové KNV měli podle usnesení zabezpečit propuštěným přiměřené zaměstnání, ministr práce a sociální péče Evžen Erban *zajistit priznání starobního nebo invalidního důchodu práce neschopným osobám propuštěným na základě amnestie, s přihlédnutím k závažnosti jejich trestného činu, k jejich třídnímu profilu a k sociálním poměrům...* Sekretariát ÚV KSČ měl konečně podle pokynů zajistit úspěšné provedení amnestie *po linii stranických orgánů tak, že KV KSČ budou sledovat a kontrolovat přípravu a provedení amnestie.*⁴⁸ Podruhé jednalo policejní byro ÚV KSČ o předloženém návrhu rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii a o seznamu odsouzených, kteří dříve zastávali významné funkce, doplněný o jména cizinců dne 24. dubna. Oba návrhy členové politbyra schválili s tím, že tyto seznamy byly, stejně jako v minulosti, několikrát měněny, a to podle osobních příkazů Antonína Novotného, který bedlivě dohlížel na to, kdo má být propuštěn a kdo si naopak „dobrodiní“ amnestie nezaslouží.⁴⁹

48 ABS, f. A 2/2 – II. díl, kart. 11, inv. č. 737, návrh na amnestii k 9. 5. 1962, usnesení politického byra ÚV KSČ z 13. 3. 1962.

49 Tamtéž, usnesení politického byra ÚV KSČ z 24. 4. 1962.

K zajištění amnestie zaslalo komunistické ústředí v dubnu 1962 všem krajským výborům strany dopis, který seznamoval regionální funkcionáře se zásadami amnestie a se zásadami jejího politicko-organizačního zajištění.⁵⁰ Dopis upozorňoval na skutečnost, že v rámci amnestie bude propuštěno větší množství vězňů odsouzených za protistátní trestné činy, zároveň však zmiňoval i údajně dobrý výsledek amnestie z roku 1960, která byla ze strany propouštěných kladně přijata; tito se prý v drtivé většině zapojili bez problémů do pracovního procesu. V rámci příprav projednalo branné a bezpečnostní oddělení ÚV KSČ se všemi vedoucími odborů armády, bezpečnosti a soudnictví KV KSČ otázky spojené se zabezpečením a provedením amnestie.⁵¹

Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii mělo opět politický charakter a vztahovalo se na osoby odsouzené za protistátní trestné činy. Bylo vyhlášeno dne 9. května 1962 a otištěno ve Sbírce zákonů Československé socialistické republiky pod číslem 46/1962. V preambuli se jeho autoři přihlásili k významu udělené amnestie, která v době, kdy je *neustále prohlubována socialistická zákonnost, upevňuje se politická a morální jednota lidu*, se stane zárukou, že *u osob, které se dopustily protistátních trestných činů, může být dokončen proces jejich převýchovy i na svobodě přímým působením kolektivní výchovné síly pracujících*. Amnestie promíjela tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky (zároveň i tresty ztráty čestných práv občanských, nezaplacené peněžní tresty či jejich zbytky) všem, kteří byli přede dnem vydání rozhodnutí odsouzeni za trestné činy pobuřování, hanobení republiky a jejich představitelů, hanobení spojeneckého státu a jeho představitelů, opuštění republiky, nedovolené vniknutí na území republiky, hanobení národa, rasy a přesvědčení, nedovolené ozbrojování, šíření poplašné zprávy a zneužívání náboženské funkce. Prominuty byly i nevykonané tresty odnětí svobody za další protistátní činy s výjimkou sabotérů socialistické výstavby, pachatelů teroristických akcí, pokud při nich použili zbraně nebo výbušniny, agentů zahraničních rozvědek, organizátorů teroristických, sabotážních a dalších protistátních skupin. Amnestie se dále nevztahovala na pachatele vojenské zrady nebo *jiného protistátního činu, pokud tento čin měl za následek těžkou újmu na zdraví nebo trest*, pachatele protistátních trestných činů, kteří způsobili velkou materiální škodu, a pachatele odsouzené za retribuční zločiny, pokud při nich někdo zemřel. Rozhodnutí se dále nevztahovalo na amnestované z roku 1960, kteří *porušili podmínku, pod kterou*

50 Např. předsednictvo Jihomoravského krajského výboru KSČ v Brně jednalo o politicko-organizačním zajištění amnestie na své schůzi 6. 5. 1962. Po diskusi přijalo usnesení, ve kterém stálo, že amnestovaným má být zajištěna práce dle jejich dosažené kvalifikace, v pracovním kolektivu mají být zařazeni k vyspělým pracovníkům, kteří *zaručí pokračování v jejich převýchově*. Viz MZA v Brně, f. G 560 KV KSČ v Brně (dále jen f. G 560), kart. 77, inv. č. 46 – Předsednictvo KV, zápis ze zasedání předsednictva KV KSČ v Brně dne 6. 5. 1962, politicko-organizační zajištění amnestie ke dni 9. 5. 1962.

51 NA, f. KSČ – ÚV – 02/2, sv. 357–358, arch. j. / bod 448/19, provedení amnestie prezidenta republiky z 9. 5. 1962, informační zpráva branného a bezpečnostního oddělení ÚV KSČ.

*jim byla milost udělena, a byli znovu pravomocně odsouzeni, a na osoby, které narušují výkon trestu nebo ve výkonu trestu projevují nepřátelský poměr k socialistickému zřízení. Amnestovaní, kterým byl prominut trest, však museli po dobu deseti let vést řádný život a nedopustit se úmyslného trestného činu.*⁵²

Příprava a vlastní provedení amnestie prezidenta republiky byly stejně jako v minulosti plně v kompetenci ministerstev vnitra a spravedlnosti. Podle společné zprávy o výsledku amnestie, kterou dne 30. června politickému byru ÚV KSČ podali ministr vnitra Štrougal, ministr spravedlnosti Neumann a generální prokurátor Bartuška, se amnestie vztahovala na celou řadu osob, které nebyly amnestovány na základě amnestie vyhlášené v roce 1960. O politickém charakteru provedené amnestie hovořil mimo jiné i fakt, že její autoři neopomněli dodat, že i tato amnestie vyloučila „nejnebezpečnější protistátní zločince“. Jednotný výklad ustanovení amnestie mělo na starosti Ministerstvo spravedlnosti, které k němu vydalo potřebné směrnice. Organizační stránku pak zajišťoval společný výnos Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti a generální prokuratury. O vlastním výběru odsouzených, kterým měla být amnestie udělena, rozhodovaly vedle politického byra ÚV KSČ také pro tento účel ustanovené ústřední, krajské a okresní pracovní komise. Ty měly za úkol posoudit každý jednotlivý případ, který po vyhlášení amnestie předávaly příslušným soudům, rozhodujícím, zda se amnestie na odsouzené vztahuje, či nikoliv. Ústřední komise prozkoumávala případy odsouzených, kteří před svým zatčením zastávali významné politické či hospodářské funkce, výsledky šetření pak předávala členům nejužšího komunistického vedení, kteří k jednotlivým osobám zaujíмали konečné stanovisko.⁵³

V jednotlivých krajích stál v čele komisí předseda krajského soudu, dalšími členy byli krajský prokurátor a krajský náčelník Ministerstva vnitra. Okresní komise vedl předseda okresního soudu a jejími členy se stali okresní prokurátor a okresní náčelník Ministerstva vnitra. V Jihomoravském kraji prověřovala krajská komise soudní případy celkem 444 osob a kladně rozhodla u 161 odsouzených. Jednotlivé okresní komise rozhodovaly v případech 161 odsouzených za protistátní trestné činy, k účasti na amnestii doporučila celkem 81 osob. Za celý Jihomoravský kraj bylo k udělení amnestie doporučeno 242 osob, do tohoto počtu podle profese patřilo 54 dělníků, 3 družstevní rolníci, 19 soukromých zemědělců, 37 příslušníků inteligence, 65 příslušníků „maloburžoazie“, 17 osob označených slovem „kulak“, 3 příslušníci z řad „velkoburžoazie“, 9 „protispolečenských živlů“ a 29 ostatních pracujících.⁵⁴

52 Citováno dle rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii č. 46/1962 Sb. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, roč. 1962, částka 23, s. 257–258.

53 ABS, f. A 2/2 – II. díl, kart. 11, inv. č. 737, návrh na amnestii k 9. 5. 1962, zpráva ministra spravedlnosti, ministra vnitra a generálního prokurátora o provedení amnestie prezidenta republiky z 9. května 1962, zpráva byla předložena politickému byru ÚV KSČ 30. 6. 1962.

54 MZA v Brně, f. G 560, kart. 77, inv. č. 46 – Předsednictvo KV, zápis ze zasedání předsednictva KV KSČ v Brně dne 6. 5. 1962, politicko-organizační zajištění amnestie ke dni 9. 5. 1962.

Propouštění amnestovaných probíhalo postupně ve dnech 9. až 11. května po předchozím seznámení odsouzených se zněním amnestie a *současně byli poučeni o významu podmínky, na niž je prominutí trestu na základě amnestie vázáno*. Zpráva také uváděla, že osobám, na které se amnestie nevztahovala, bylo vyloučení z amnestie vysvětleno. Nespokojenost se prý projevila jen u vězňů potrestaných za kriminální trestné činy, kteří poukazovali na skutečnost, že *byli propuštěni odsouzení pro závažné protistátní trestné činy, zatímco oni pro méně nebezpečnou činnost si musí tresty odpykat*. Všechny komise přezkoumávaly případy 4 556 odsouzených osob, z nichž byl 69 prominut celý trest, 1 950 osobám zbytek trestu a 501 osob se dočkalo prominutí části trestu. Největší skupinu propuštěných tvořili dělníci – 738 amnestovaných, další početnou skupinu tvořili příslušníci „maloburžoazie“ – 450 osob a na třetím místě pomyslného žebříčku skončili ostatní pracující, kterých bylo amnestováno 368. Prominutí trestu ztráty čestných občanských práv se z tohoto počtu týkalo 1 116 osob, peněžité tresty byly prominuty v celkové částce 401 417 Kčs.⁵⁵

Zpráva hodnotila přípravu a vlastní provedení jako zdařilé, všechny zainteresované složky pracovaly bez větších závad, vliv na průběh amnestie mělo i její utajení do poslední chvíle. Všimla si i třídního profilu amnestovaných, kde poukazovala na určitý počet osob *nám třídně nepřátelských. Tyto však poctivou prací na svobodě mohou odčinit svoji vinu a stát se platnými občany našeho státu*. Pozornosti neunikly ani poznatky, že již sedm propuštěných porušilo podmínku a vrátilo se zpět do výkonu trestu. U některých obviněných také prý došlo k obnovení „nepřátelské“ činnosti, což zpráva hodnotí jako nesplnění výchovného účelu trestu. Také ohlasy na amnestii byly daleko menší než v případě amnestie udělené v roce 1960. Zpráva také dodává, zřejmě na základě hlášení jednotlivých oddělení VB a spolupracovníků StB, že se ve veřejnosti objevily kritické hlasy na adresu propuštěných a také na vlastní amnestii, která – dle některých názorů – neměla být vůbec vyhlášena. Zpráva rovněž přinesla reakci na provedenou amnestii v řadách „nepřátelských živlů“, které prý v amnestii viděly ústupek vůči Západu a dokazování pevnosti režimu v současné politické situaci. *Rovněž někteří církevní hodnostáři tvrdí, že byli amnestováni také duchovní proto, že to byl jednak tlak ze zahraničí a dále prý zřejmě z toho důvodu, že je před církevním koncillem*.⁵⁶ Mezi významnými osobnostmi, které byly propuštěny v rámci amnestie, se nacházel JUDr. František Račanský, který byl v rámci akce STŘED (navazující na proces Milada Horáková a spol.) odsouzen k 28 letům odnětí svobody, Antonín Sum, bývalý osobní tajemník Jana Masaryka (odsouzen v procesu s Miladou Horákovou a spol. k trestu odnětí svobody v trvání 22 let), kněz Karel Otčenášek (těsně před svým zatčením tajně vysvěcen na biskupa římskokatolické církve, odsouzen ke 13 letům odnětí svobody), bývalý významný národněsocialistický politik

55 ABS, f. A 2/2 – II. díl, kart. 11, inv. č. 737, návrh na amnestii k 9. 5. 1962, zpráva ministra spravedlnosti, ministra vnitra a generálního prokurátora o provedení amnestie prezidenta republiky z 9. května 1962, zpráva předložena politickému byru ÚV KSČ dne 30. 6. 1962.

56 Tamtéž.

a národohospodář Jiří Hejda (odsouzen v procesu s M. Horákovou a spol. na doživotí) či bývalý důstojník čs. armády František Hála (v říjnu 1955 odsouzen za trestný čin vyzvědačství k 16 letům odnětí svobody). Z amnestie byli naopak vyloučeni všichni ti, které režim označil za nebezpečné protistátní zločince, a také ti, kteří podle režimu porušili podmínku amnestie, že se v průběhu deseti let nedopustí trestného činu a povedou řádný život, nebo ve výkonu trestu nezlepšili své chování nebo projevovali nepřátelský postoj proti stávajícímu společenskému zřízení. Vyloučení z amnestie u druhé kategorie odsouzených bylo v prvním pololetí roku 1964 prošetřováno, a to na základě stížností odsouzených. Prověrku prováděly komise Ministerstva vnitra přímo v nápravných zařízeních, kde si stěžovatelé odpýkávali svůj trest. Ze 172 prošetřovaných případů zjistili, že hodnotící zprávy na odsouzené nebyly vždy objektivní, jen v 39 případech však komise navrhla jejich podmíněné propuštění.⁵⁷

K udělení amnestie se vyjadřoval – tak jak to bylo obvyklé – rovněž všechen tehdejší denní tisk, a to s náležitým ideologickým podbarvením. Tento právní akt ve vzájemné shodě hodnotil jako důkaz humanity a síly komunistického zřízení, který si mohl dovolit tuto „velkorysost“ proti těm, kteří se prý „těžce provinili na své vlasti a československému pracujícím lidu“. V komentáři Antonína Růžičky, který otisklo Rudé právo, se autor mimo jiné zamýšlí také nad dalšími osudy amnestovaných na svobodě, ale i nad reakcí veřejnosti, která se k vyhlášené amnestii vyjadřovala údajně kriticky, aby ji uklidnil: *Je dost možné, že někomu napadne, zda se naše společnost nechová k těm, kteří se provinili proti republice, příliš shovívavě. Ne, to není přílišná shovívavost – to je projev důvěry, projev síly a humanity našeho zřízení. Mezi těmi, kteří se po amnestii vrátí do závodů, na stavby a do vesnic, nebudou však teroristé, saboteři, přímí agenti imperialistických rozvědek a další osoby... Důvěru lidí, důvěru naší společnosti, si musí ti, kteří ji svým proviněním ztratili, znovu zasloužit. To je správná a nezbytná zásada. A o to půjde nyní u těch, jimž byla udělena amnestie.*⁵⁸

Provedená amnestie – a o tom denní tisk nepsal – však znovu ukázala, že vládnoucí režim není schopen a už vůbec ne ochoten pustit na svobodu všechny ty, kteří i po této amnestii nadále zůstávali nadále za mřížemi, a to z politických důvodů.

Amnestie prezidenta republiky v letech 1965–1969

Rok 1965 se zdál rokem, který neměl být něčím výjimečným. Pod povrchem na první dojem klidné hladiny vnitropolitické situace to však již nějaký čas pěkně vřelo. Nakupené problémy předchozích let postihly všechny důležité vrstvy společnosti. Postupně se měnila politická atmosféra v zemi, která se projevovala

57 Tamtéž, f. A5, kart. 12, inv. č. 613, příčiny vyloučení odsouzených z amnestie prezidenta republiky v roce 1962, informace pro náměstka ministra vnitra soudr. plk. Jindřicha Kotála z 17. 6. 1964.

58 RŮŽIČKA, Antonín. Důkaz síly a humanity našeho zřízení. *Rudé právo*, 11. 5. 1962, roč. 42, č. 128, s. 2.

v částečném politickém uvolnění v polovině šedesátých let. Kritika nedávné doby, spojená s vlnou stranických rehabilitací a špatnou hospodářskou situací, vedla vedení KSČ k ústupkům vyvolaným zvenčí a požadovaným samotnými členy strany. K liberalizačním tendencím přispívala také postupující krize oficiální ideologie, která v této době ztratila mnoho ze své původní razance a přijímala do té doby nemyslitelné podněty.

Důležité impulsy vnesly do politického života vnější vlivy, které se na jedné straně setkávaly s příznivou odezvou uvnitř společnosti, na druhé straně vyvolávaly odpor vedoucích komunistických funkcionářů, a zároveň se projevovaly konflikty mezi režimem a ovládanou většinou. Mezi tyto důležité impulsy patřilo rovněž otevření se světu, zvláště směrem k západním, kapitalistickým státům. Uvolňování režimu vedlo k postupnému rozrušování jeho tradičních struktur, ba přímo jeho základů, dosud pevně stojících na pozicích marx-leninské ideologie. Samozřejmě že komunisté se těmto změnám snažili zabránit za každou cenu. Pohyb uvnitř společnosti se stále více zrychloval bez ohledu na názory a postoje orgánů KSČ. Pozice na významných postech opouštěli starí pracovníci, do popředí se drala nová a mladší generace, která měla již docela jiný pohled, nezátížený minulostí, na soudobé problémy, než tomu bylo u generace odcházející. Zvláště patrná byla tato generační výměna u inteligence, která přebírala místa do té doby vyhrazená jen dělnické třídě. Také sociální oblast procházela rozsáhlými změnami, které se nezastavily jen u zvýšení finančních příjmů, ale rovněž v očekávání růstu životní úrovně, které však režim kvůli nedostatkovému zboží a špatné zásobovací situaci často nedokázal uspokojit.

S tím souvisela celkově nedobrá ekonomická situace státu, která propukla v otevřenou hospodářskou krizi, kdy sebevědomé představy o trvalém hospodářském růstu vzaly rychle za své. Na tyto krizové fakty bylo nutno odpovědět dopředu přijatými opatřeními, která se projevila v roce 1965 zastavením poklesu národního důchodu a investic. Ani přes tato dílčí opatření nepřinesly zásahy do ekonomické oblasti trvale pozitivní výsledky značně nemocné ekonomiky, kde hlavní příčina tkvěla v samotné podstatě režimu, který direktivními zásahy nepřispíval k jejímu rozvoji, ale ubíjel její samostatnost. Proto nepřekvapí, že po mnoha jednáních a schvalovacích procedurách přistoupilo politické vedení nakonec v roce 1965 ke spuštění druhé etapy nové soustavy ekonomického řízení (tzv. Šikova koncepce). Počínající reforma ekonomiky urychlila společenský pohyb a svým způsobem přispívala ke změnám uvnitř politického systému.⁵⁹

59 Viz nejnověji PERNES, Jiří. Komunistické Československo na cestě od upevňování totality k liberalizaci režimu (1959–1967). In: PÁNEK, Jaroslav; TŮMA, Oldřich a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2018, s. 542–547; KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1953–1966. 4. část. Společenská krize a kořeny reformy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 83–146. Dále též: *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*. Brno: Barrister & Principal, 2008, s. 769–776. K ekonomické reformě v 60. letech

Do této vnitropolitické situace jako logický prvek pokračujících změn vstupovalo rozhodnutí prezidenta republiky Antonína Novotného o amnestii z 9. května 1965, které bylo publikováno ve Sbírce zákonů pod č. 43/1965 Sb., i když podle vedoucích představitelů KSČ a státních orgánů se tak stalo při příležitosti 20. výročí osvobození Československa.⁶⁰ Tato rozsáhlá amnestie zahrnovala kromě obvyklého prominutí kratších trestů (do 1 roku, u delších trestů hleděla na sociální a věkovou hranici pachatele a délku uloženého trestu) ustanovení o snížení trestu o polovinu všem odsouzeným, kteří se v den amnestie nacházeli ve výkonu trestu nepřetržitě po dobu 10 let, a všem, kteří v době jejího vyhlášení byli ve výkonu trestu nepřetržitě déle než 15 let, se promíjel celý dosud neodpykaný zbytek trestu odnětí svobody. Toto ustanovení se vztahovalo i na odsouzené, u kterých došlo k přerušení trestu z důvodů jimi samotnými nezaviněných, naopak se nevztahovalo na pachatele trestných činů, kteří je spáchali *v době od 21. května 1938 do 31. prosince 1946 (v době zvýšeného ohrožení republiky) ve prospěch nebo ve službách okupantů*.⁶¹ Z amnestie byla také vyjmuta celá řada závažných trestných činů kriminální povahy (např. loupež, některé druhy vojenských trestných činů, rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, zanedbání povinné výživy, jízda pod vlivem alkoholu ad.). Amnestie dále promíjela zbytek trestu všem, kteří se do 7 let (nebo 3 let, pokud jejich trest odnětí svobody nepřesahoval délku 3 let) nedopustí úmyslného trestného činu, celý zbytek zkušební doby amnestovaným z 9. května 1960 a zkrátila zkušební dobu z 10 na 5 let těm, kteří byli amnestováni 9. května 1962. Amnestie obsahovala i nařízení abolicie, aby *proti osobám, které přede dnem tohoto rozhodnutí bez povolení opustily území republiky, popřípadě bez povolení zůstaly v cizině a tím se dopustily trestného činu opuštění republiky, [...] nebylo trestní stíhání pro uvedený trestný čin zahajováno, a bylo-li už zahájeno, aby bylo zastaveno, jestliže se dobrovolně vrátily anebo se do 31. prosince 1965 dobrovolně vrátí do Československé socialistické republiky*.⁶² Ministři spravedlnosti navíc prezident republiky nařizoval předložit k rozhodnutí případy odsouzených trpících nevyléčitelnou nemocí nebo mužů starších 65 let a žen starších 60 let.

v Československu podrobně ŠULC, Zdeněk. *Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945–1995*. Brno: Doplněk, 1998, s. 30–55. Srov. k tomu též *K ekonomické reformě 1965–1968*. Studijní materiály výzkumného projektu Československo 1945–1967, č. 20. K vydání připravili Karel Jech, Karel Kaplan a Jana Váchová. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. Práce je založena na výpovědích protagonistů československé ekonomické reformy podle předem připravených tematických okruhů.

60 K amnestii prezidenta republiky viz studie ROKOSKÝ, Jaroslav. Amnestie 1965 a „zlatá šedesátá léta“. In: PETRÁŠ, Jiří; SVOBODA, Libor. *Předjaří. Československo 1963–1967*. Praha: ÚSTR – Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2016, s. 141–149.

61 Citováno dle rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii č. 43/1965 Sb. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, roč. 1965, částka 23, s. 202.

62 Tamtéž.

Příprava a vlastní realizace amnestie byla opět plně v kompetenci ministerstev vnitra a spravedlnosti, které tak sehrávaly, jako již při minulých přípravách amnestijních rozhodnutí, klíčovou roli. Nejprve byl návrh na amnestii, který vypracovalo Ministerstvo vnitra za pomoci číselného přehledu odsouzených osob dodaného pracovníky Správy nápravných zařízení, dne 25. února 1965 předložen – což bylo jisté novum – Kanceláři prezidenta republiky. Návrh byl poté 25. března předložen předsednictvu ÚV KSČ, které jej bez připomínek schválilo a zároveň pověřilo ministra vnitra Lubomíra Štrougala, ministra spravedlnosti Aloise Neumanna a generálního prokurátora Jana Bartušku, aby o provedení amnestie podali zprávu do 1. září. Zpráva byla vypracována v srpnu. Podle ní měla amnestie výrazně politický charakter, protože se vztahovala i na osoby, které se dopustily protistátních trestných činů. Provedení amnestie si podle autorů zprávy vyžádalo velkou organizační přípravu zvláště ze strany orgánů činných v trestním řízení. Ve stanovených termínech vypracovali předsedové okresních soudů ve spolupráci s okresními prokurátory a náčelníky vězeňských zařízení jmenné seznamy osob, na něž se měla vztahovat rozhodnutí o amnestii, u přestárých osob hodnocení výkonu trestu a lékařské zprávy, které však obsahovaly některé *nepřesné závěry ve stanovení, zda se jedná o těžkou nevyléčitelnou chorobu*. Všechny seznamy přezkoumal ještě předseda okresního soudu, který rozhodoval v původním řízení. Zvláštní komise také přijaly opatření k rozmístění jednotlivých propuštěných do pracovního procesu s jejich zaškolením.

Vlastní propouštění z věznic a nápravných zařízení probíhalo ve dnech 10. a 11. května. Ještě před otevřením bran byli všichni amnestovaní seznámeni s textem amnestie a samozřejmě s jejím politickým „významem“. *Propuštění amnestovaných osob bylo provedeno důstojným způsobem. [...] Amnestovaní byli většinou rozvázeni k jednotlivým vlakům v menších skupinách, každému byla předem zakoupena jízdenka do místa jeho bydliště. Na cestu byli vybaveni nezbytně nutnými peněžními částkami a zbytky jejich úspor z výkonu trestu [byly] zaslány na udané adresy*. Samozřejmě že pro ty, na které se amnestie nevztahovala, se stal další pobyt za mřížemi utrpením. Důvody, pro které nebyli zahrnuti do amnestie, jim byly sděleny náčelníky vězeňských zařízení a prokurátory. Ke dni 15. června 1965 se amnestie vztahovala na celkem 67 159 osob, z toho 10. a 11. května bylo propuštěno z výkonu trestu 3 024 odsouzených a do konce května dalších 124 osob. Dalších 262 osob pak opustilo ve dnech 10. a 11. května brány vojenského nápravně výchovného ústavu Sabinov. Z tohoto počtu patřilo do skupiny protistátních trestných činů 170 amnestovaných, ostatní připadali na kriminální zločiny obecné povahy.

Na závěr zpráva shrnuje výsledky provedené amnestie. Přitom zdůrazňuje, že na základě ohlasu mezi amnestovanými i obyvateli Československa byla přijata kladně. *V žádném případě se neprojevovalo jakékoliv zlehčování vyhlášené amnestie, a to ani z nepřátelské ciziny. I tato skutečnost potvrzuje, že ani největší nepřátelé míru a socialismu nenalezli dostatek odhodlání k provádění pomluv o stálosti a pevnosti našeho socialistického zřízení a morálně politické jednotě našeho pracujícího lidu*

*a uvážené politice Komunistické strany a vlády Československé socialistické republiky, jak se o to pokusili při vyhlášení amnestie v roce 1962.*⁶³

Amnestie se rovněž týkala osob, které opustily Československo. K jejich případnému návratu připravil ministr vnitra Štrougal nařízení, které počítalo s tím, že každý, kdo se bude chtít vrátit do republiky, bude bezprostředně po svém návratu podroben výslechu ze strany příslušníků správy vyšetřování StB, která *navrátilce převezme k vytěžení. [...] Cílem vytěžení bude ověřit totožnost navrátilce, zjistit, kdy a proč opustil území republiky, kde se v cizině zdržoval a pracoval, zda byl ve styku s bezpečnostními orgány kapitalistických států, zda a se kterými uprchlíky byl ve styku, zda vykonával službu v cizím vojsku, zda byl v zahraničí soudně trestán, kdy a proč, důvody, které jej vedly k návratu do ČSSR, kde chce bydlet a pracovat.*⁶⁴ O výsledku amnestie vztahující se k návratu československých občanů ze zahraničí podává informace společná hodnotící zpráva ministrů vnitra a spravedlnosti a generálního prokurátora, kterou schválilo předsednictvo ÚV KSČ dne 15. března 1966. Autoři zprávy neopomněli na začátku s patřičným ideologickým podbarvením zdůraznit, jak škodlivá je emigrace, která měla především politické a bezpečnostní důsledky a ohrožovala také hospodářství republiky, protože do emigrace odcházeli také odborníci z různých oborů. Celkově podle zprávy odešlo do ciziny od února 1948 více než 32 500 občanů Československa. Celkem se do Československa vrátilo 69 občanů, z toho 53 mužů a 16 žen. Podle autorů zprávy využili možnosti amnestie a do republiky se vrátili z různých důvodů, údajně největší počet tak učinil z „touhy po vlasti“. Lidé, kteří se vrátili, byli kromě provedeného výslechu využiti také propagandisticky, a to formou rozhovorů pro různé deníky a časopisy. Hodnocení dopadu amnestie mezi emigranty, jak na závěr uváděla zpráva, bylo však skeptické: mezi uprchlíky neměla, stejně jako minulé amnestie vyhlášené od roku 1955, žádoucí odezvu, což vládnoucí režim považoval za velké zklamání, které ani neskrýval. *Počty navrátilců v rámci amnestií jsou ve srovnání s množstvím uprchlých osob nepatrné a stále klesají. Rovněž složení a kvality osob, které se vrací, jsou nedobré a nejsou přínosem pro společnost. [...] Jednou z významných příčin malé návratnosti uprchlíků byla nedostatečná publikace všech amnestií u nás i v zahraničí. Je prokázáno, že uprchlíci se zabývají myšlenkami na návrat, ale pro neznalost obsahu a smyslu amnestie se obávají trestního stíhání.*⁶⁵ Tato jejich „neznalost“ byla pak údajně zneužívána cizími rozvědkami a emigrantskými organizacemi k působení na možné navrátilce. Autoři proto na závěr doporučovali, aby lidé, kteří by se chtěli vrátit, měli všechny potřebné informace včetně znalosti rozhodnutí o amnestii z roku 1960.

63 ABS, f. A5, kart. 14, inv. č. 749, zpráva o vykonání amnestie prezidenta republiky z 9. 5. 1965.

64 ABS, f. A 6/5 – V. díl, kart. 9, inv. č. 676, nařízení ministra vnitra z 16. 6. 1965.

65 NA, f. KSČ – Ústřední výbor KSČ 1945–1989, Praha – Předsednictvo ÚV KSČ 1962–1966 (dále jen KSČ – ÚV – 02/1), sv. 136, arch. j. / bod 144/9, zhodnocení provedení amnestie prezidenta republiky z 9. května 1965, s. 5–6.

Zpráva se zabývala rovněž uplatněním znění amnestie v souvislosti s jejím udělením přestárlým osobám. Z celkového počtu 361 návrhů na udělení amnestie předložil ministr spravedlnosti do 31. prosince 1965 231 návrhů prezidentu republiky, který z tohoto počtu udělil milost 113 odsouzeným, zbývající případy byly buď zamítnuty, nebo postoupeny soudům k zahájení řízení o upuštění od výkonu trestu.⁶⁶

Dne 2. února 1965 schválilo předsednictvo ÚV KSČ také individuální amnestii pro duchovní katolické církve. Podle návrhu na udělení individuální amnestie se k 9. květnu ve vězeňských zařízeních nacházelo 69 kněží a 2 řeholnice. Nejvíce z tohoto počtu, 59 osob, bylo odsouzeno za údajné protistátní činy. V rámci prezidentské amnestie byli ve dnech 10. a 11. května propuštěni např. člen redemptorista Ján Ivan Mastiliak nebo jezuita František Šilhan⁶⁷ (celkem pět duchovních), v dalších dvou etapách (do září 1965) pak došlo k propuštění dalších 39 kněží. Dalších 27 kněží, kteří se v té době nacházeli ve vězení, se amnestie nedočkal, protože se mělo jednat o osoby, které jsou *silně nepřátelsky zaměřené, z nichž většina byla organizátory protistátní činnosti. Dále tyto osoby projevují svoje nepřátelství i ve výkonu trestu a není záruka, že by v případě propuštění nepokračovaly v protistátní činnosti nepokračovaly*. Do této kategorie zařadilo Ministerstvo vnitra např. známé katolické teology Josefa Zvěřinu či Otto Mádra. Zároveň členové předsednictva ÚV KSČ na svém zasedání dne 29. června 1965 rozhodli, aby prezident cestou milosti odpustil zbytek trestu všem propuštěným duchovním a aby kněžím starším 60 let bylo zajištěno ubytování v domovech České katolické charity.⁶⁸

Amnestie prezidenta republiky z 9. května 1965 neušla pozornosti tehdejšího denního tisku, který její vyhlášení patřičně propagoval. V. Michálková v článku *Ve jménu humanity*, který vyšel v *Rudém právu*, hodnotila především „velkorysost“ právě udělené amnestie, pozastavila se také nad návratem amnestovaných do občanského života a jejich vyhlídkami na svobodě a apelovala na obyvatelstvo, aby amnestovaným všemožně pomáhalo. Podle jejího názoru rozvinutá společnost, úspěšně budující socialismus si může dovolit být velkomyslná vůči těm jedincům, kteří ať už z vlastní hlouposti, či z cizího návodu se postavili proti jejímu úsilí, svým jednáním ji poškodit. *Může dokonce velkoryse odpouštět i těm, kteří se v prvních letech budování*

66 Tamtéž, s. 6.

67 Ján Ivan Mastiliak a František Šilhan byli společně s dalšími osmi zástupci katolických církevních řádů odsouzeni ve vykonstruovaném politickém procesu s představiteli řádů (Augustin Antonín Machalka a spol.) v dubnu 1950 k dlouholetým trestům odnětí svobody. Ke genezi celého procesu podrobně MANDZÁK, Daniel Atanáz: *„Agent a špión Vatikánu.“ Redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A. A. Machalkovi a spol.* Bratislava: Ústav paměti národa, 2008.

68 ABS, f. A 2/2 – II. díl, kart. 8, inv. č. 429, návrh na udělení individuální amnestie u odsouzených duchovních římsko-katolické církve z 30. 4. 1965. Dále tamtéž, kart. 8, inv. č. 455, návrh na odpuštění zbytku trestu cestou milosti, dopis pplk. Jaroslava Šilhavého, náčelníka vnitřní správy MV náměstkovi ministra vnitra plk. Jindřichu Kotálovi ze 7. 7. 1965.

socialismu postavili přímo do řad nepřátel republiky a usilovali o zvrácení vývoje. [...] V tyto dny se tedy vrátí z vězení do normálních občanských kolektivů řada provinilců. Pro jejich vztah k životu a ke společnosti je nesmírně důležité, jak je kolektiv pracujících mezi sebe přijme, jak se k nim bude chovat. Rozhodně není namístě v žádném případě nějaká sentimentalita. Byli odsouzeni spravedlivě a fakt, že jim byl trest alespoň částečně odpuštěn, pramení čistě z velkomyslnosti naší společnosti. Na druhé straně by ovšem nebylo správné chovat se vůči těmto lidem urážlivě a předhazovat jim nadále jejich provinění. Bude však rozhodně správné nezůstávat k těmto lidem lhostejným, aktivně jim pomáhat co nejrychleji vplynout do poctivého a užitečného způsobu života, taktně si jich i všimat, včas na ně působit, jestliže by se u nich projevil nezdравé snahy s nebezpečím opětné trestné činnosti. V každém případě bude pro jejich další vývoj nejdůležitější, budeme-li je hodnotit nikoliv podle toho, čeho se v minulosti dopustili, ale podle jejich činů a chování dnes.⁶⁹ Michálková sice zvolila smířlivý tón nejen vůči amnestovaným, ale i směrem k ostatním občanům, které nabádala k velkorysosti a všemožné pomoci, realita však byla v mnoha směrech jiná. Amnestovaní se sice vrátili do svých domovů, zde ale mnozí nenacházeli přátelské rodinné prostředí. Také další lidé k nim pociťovali odpor, v lepším případě lhostejnost. Jen další frustraci a zklamání pak pociťovali amnestovaní při hledání vhodného zaměstnání, zapojení do pracovního procesu bylo totiž pro mnohé z nich více než obtížné.

Rok 1967 značně zrychlil spád politických, hospodářských a společenských změn, které v celém Československu probíhaly za účasti všech vrcholných stranických a státních orgánů. Důležitý faktor tohoto pohybu vytvářelo reformní hnutí, které se během několika let změnilo ve významnou společenskou sílu snažící se stále více spoluovlivňovat dění v republice. Jako každé podobné hnutí v sobě zahrnovalo nejrozumnější názorové proudy ovlivněné – každý svým způsobem – dosavadní podobou režimu a životem v něm. Co však všechny spojovalo, byla myšlenka o nutnosti hlubokých společenských, politických a hospodářských změn, ve kterém chtělo hrát důležitou roli. Tyto snahy nebyly založeny na pevné struktuře, neměly jednotné vedení a také jejich veřejná vystoupení režim v zárodku umlčoval. Přesto však rychlý spád událostí umožnil těmto skupinám stále více uplatňovat jejich názory.

Samozřejmě že integrující se reformní hnutí mobilizovalo i komunistický režim, který hledal vhodnou záminku k otevřenému střetnutí se svými odpůrci. K jednomu z největších v tomto období došlo ve dnech 27.–29. června 1967 na IV. sjezdu spisovatelů, jehož předem dohodnutý a schválený program se proměnil v otevřenou tribunu ostré kritiky stávajících poměrů v zemi. Komunistické vedení místo diskuze nad palčivými problémy sáhlo – stejně jako v minulosti – k běžným administrativně mocenským prostředkům řešení nejen proti kritikům, ale i proti celému Svazu československých spisovatelů.⁷⁰ Na jedné straně uvnitř komunistické strany stáli

69 MICHÁLKOVÁ, V. Ve jménu humanity. *Rudé právo*, 11. 5. 1965, roč. 45, č. 129, s. 2.

70 K IV. sjezdu spisovatelů podrobně KAPLAN, Karel. „Všechno jste prohráli.“ (Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů). Praha: Ivo Železný, 1997. Srov. k tomu

zastánci dalších reforem a na druhé straně ti, kteří se báli, že tyto reformy ohrozí samu podstatu režimu. K okruhu těch, kteří se snažili zastavit rychle se rozvíjející reformní hnutí, patřil také 1. tajemník ÚV KSČ a prezident republiky Antonín Novotný. Krize uvnitř nejvyšších orgánů KSČ mezi zastánci a odpůrci reformem dostoupila vrcholu na prosincové schůzi ÚV KSČ. V lednu 1968 pak na další schůzi ÚV KSČ došlo k vítězství reformního křídla v čele s Alexandrem Dubčekem, který se stal po Novotného odchodu prvním tajemníkem ÚV KSČ. Skončila se tak více než desetiletá Novotného éra; spolu s jeho odchodem z nejvyššího stranického postu padla jedna z důležitých překážek pomalu se rozvíjejících společenských změn. Výsledek lednového zasedání ÚV KSČ vyvolal bouři souhlasu mezi členy komunistické strany a rovněž hluboce zasáhl všechny vrstvy československé společnosti. Změny uvnitř vrcholných orgánů KSČ sice přinesly některé nové tváře, ale myšlení v řadách komunistických funkcionářů hlavně na regionální úrovni zůstalo stejné. Progresivní členové vedení KSČ začali v této situaci, která se stále více odchylovala od stranických usnesení, doporučení a závěrů, připravovat Akční program KSČ, reagující na rozvíjející se reformní hnutí.

Společenský pohyb však začalo stále více ovlivňovat obrodné hnutí uvnitř společnosti namísto dosavadních oficiálních struktur komunistického režimu, které se tak stále více dostávaly do defenzívy. Iniciativu začaly přebírat další vrcholné orgány státu: Národní shromáždění, vláda; rozsáhlými změnami procházely také dosavadní opory režimu: armáda a bezpečnostní aparát, zvláště StB, která – jako už několikrát ve svých dosavadních dějinách – procházela hlubokou vnitřní krizí. Nejdůležitější roli však hrálo obrodné hnutí uvnitř konstituující se občanské společnosti, která v sobě zahrnovala různé společenské a profesní organizace, tisk, vysokoškolskou a středoškolskou mládež, ale i neangažované občany. Také do té doby nesamostatně se projevující politické strany uvnitř Národní fronty, plnící příkazy a usnesení KSČ, začaly postupně vyvíjet vlastní iniciativu, kterou se snažily vydobýt si větší míru samostatnosti. Rovněž v politice dosud neangažovaní lidé chtěli ovlivňovat další vývoj společnosti, tento požadavek především splnily Klub angažovaných nestraníků a organizace bývalých politických vězňů K 231, jejichž hlavním cílem byla otevřená diskuse o politických procesech v padesátých letech a důsledná rehabilitace lidí postižených politickými procesy a dalšími formami perzekuce.

Akční program KSČ, který přijali členové dubnového zasedání ÚV KSČ, měl podle jejich názoru konsolidovat narušenou situaci uvnitř KSČ, obrodný proces uvnitř společnosti měl tímto programem dostat jasný programový základ. Své poslání, které si od něj mnoho členů KSČ slibovalo, však i přes některé slibné náznaky nesplnil. Překotný vývoj země a nahromaděné problémy neumožnily jeho plné

uplatnění v praxi. Zdá se, že po počátečním slibném rozběhu obrodného hnutí uvnitř společnosti se dostával komunistický režim na přelomu dubna a května 1968 do vnitřní krize, která vycházela z neuskutečněných představ a slibů. Pomalý postup reforem vyvolával u mnohých netrpělivost a zklamání, přecházející až do obav o další osud reforem.⁷¹

Právě do této doby, plné nejistot z dalšího společenského vývoje, zapadá jako důležitý projev tzv. pražského jara vyhlášení rozhodnutí o amnestii prezidenta republiky Ludvíka Svobody z 9. května 1968. Amnestie byla vyhlášena především v souvislosti s nadcházejícím 50. výročím vzniku samostatného Československa a také v souvislosti s nástupem Ludvíka Svobody do prezidentského úřadu. Amnestie, která obsahovala aboliční a agraciační prvky, se příliš nelišila od předcházejících amnestií, také rozsah a vymezení byly obvyklé. Vztahovala se jak na politické, tak na kriminální trestné činy. Z politických trestných činů menšího významu prezident prominul nevykonané tresty uložené za trestné činy opuštění republiky (trest nesměl být vyšší než 5 let) a dále za trestné činy ohrožení hospodářského či služebního tajemství nebo jejich zbytky (trest nesměl převyšovat sazbu 3 let odnětí svobody). Odsouzeným, kteří si z trestu (popř. více trestů) odnětí svobody uloženého před 1. lednem 1962 odpykali ke dni rozhodnutí o amnestii více než 15 let, byl prominut celý zbytek trestu; pokud do dne rozhodnutí o amnestii délka odpykaného trestu však ještě délku 15 let nepřesáhla, byla takovým odsouzeným prominuta část trestu. Dále prezident republiky prominul podmíněné tresty odnětí svobody a nevykonané tresty nápravného opatření, nezaplacené peněžitě tresty a zbytek zkušební doby již dříve amnestovaným. Ministr spravedlnosti měl dále předložit k rozhodnutí prezidentu republiky případy odsouzených osob, které trpěly těžkou nevléčitelnou nemocí, mužů starších 65 let a žen starších 60 let.

Navrhnout prezidentu republiky udělení amnestie se usnesla československá vláda na svém zasedání 3. května. Při té příležitosti uložila ministrům vnitra, spravedlnosti a sociálních věcí, aby *propuštěným osobám zajistili možnost pracovního zařazení, popř. ubytování, a u osob neschopných práce příslušné sociální zabezpečení nebo poskytnutí sociálních služeb*.⁷²

Podklady pro udělení amnestie jako ve všech amnestijních rozhodnutích z minulých let připravovala ministerstva spravedlnosti a vnitra společně s generální prokuraturou. Přípomínkové řízení k návrhu amnestie z dílny Ministerstva spravedlnosti

71 Informace převzaty z publikace TŮMA, Oldřich. *Poločas rozpadu: velká krize komunistického režimu (1967–1971)*. In: PÁNEK, Jaroslav; TŮMA, Oldřich a kol. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2018, s. 553–560. Dále k tomu např. KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1967–1969. 4. část*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993, s. 5–32.

72 NA, f. KSČ – Ústřední výbor KSČ 1945–1989, Praha – Předsednictvo ÚV KSČ 1966–1971 (dále jen KSČ – ÚV – 02/1), sv. 66, arch. j. / bod 85/13, návrh rozhodnutí prezidenta republiky z 4. 5. 1968. K tomu též rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii č. 55/1968 Sb. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, roč. 1968, částka 18, s. 137–139.

se konalo 24. dubna 1968 v budově ministerstva v Praze. Porada probírala především jednotlivé články navrhované amnestie a zástupci všech zainteresovaných státních orgánů na základě připomínek vypracovali konečný návrh. Ve zprávě k rozhodnutí o amnestii prezidenta republiky předkladatelé uváděli, že hlavním argumentem pro udělení amnestie je především blížící se 50. výročí vyhlášení samostatného československého státu a také široký demokratizační proces, kterým společnost v současnosti prochází. *Připravovaný nástin amnestijního rozhodnutí vychází z toho, že amnestie by měla mít především určitý politický charakter. Proto zvýhodňují se výrazně osoby odsouzené pro politické delikty. Zvlášť se bere zřetel na osoby odsouzené pro nedovolené opuštění republiky.* Z podkladů připojených k návrhu dále vyplývalo, že k 1. dubnu 1968 si svůj trest odnětí svobody odpykávalo v různých typech vězeňských zařízení 21 072 odsouzených, z tohoto počtu připadalo na osoby odsouzené podle I. hlavy trestního zákona z roku 1961 (zločiny proti státu) celkem 682 mužů a žen. Návrh počítal s propuštěním 483 osob odsouzených za protistátní trestné činy.⁷³

Vlastnímu průběhu amnestie předcházel výběr odsouzených, na které se měla amnestie vztahovat. Celkem opustilo brány vězeňských zařízení ve dnech 9. a 10. května 5 425 amnestovaných, z tohoto počtu bylo amnestováno 469 osob odsouzených za protistátní trestné činy. Se všemi propuštěnými provedli pracovníci nápravných zařízení a soudů pohovory, každý amnestovaný prošel výstupní lékařskou prohlídkou a před opuštěním vězení dostal zálohu na plat, popřípadě finanční prostředky určené na cestu domů. Výběr odsouzených, na které se vztahovala amnestie prezidenta republiky, byl plně v kompetenci soudů a věznic, což mělo v některých vězeňských zařízeních za následek vyvolání protestních akcí ze strany těch odsouzených, kteří amnestováni nebyli. Např. v Leopoldově odmítli odsouzení jako vyjádření nespokojenosti s rozsahem amnestie stravu. Svůj protest někteří z nich umocnili ještě vyvěšením černého praporu na komín místní kotelny. Jak psal ve zprávě náčelník sboru Správy nápravné výchovy plk. JUDr. Oldřich Mejdr, použili pracovníci vězeňské ochrany *chemického prostředku s kladným výsledkem a bylo s nimi zavedeno kázeňské řízení.* Nepokoje se nevyhnuly rovněž nápravnému zařízení ve Vinařicích, Příbrami, Minkovicích, Plzni a Praze-Pankráci, kde se *po vyhlášení amnestie začíná projevovat u jednotlivců i zvýšená drzost vůči příslušníkům SNV,* a ve Valdicích, kde se *mezi vězni vyskytují hlasy, že v případě, nebudou-li amnestií uspokojeni, vybojují si „svá práva“ třeba i za použití násilí.* Podle vyjádření Ministerstva vnitra i přes tato rušivá vystoupení některých odsouzených proběhla amnestie v klidu a pořádku, za dodržení všech přijatých bezpečnostních opatření. Mezi amnestovanými se objevil např. bývalý ministr vnitra Slovenského štátu Alexander Mach nebo vedoucí protikomunistické odbojové organizace Bílá legie Jozef Vicen.⁷⁴

73 ABS, f. A 24 – Sekretariát náměstka MV plk. Štefana Demjana, kart. 21, inv. č. 836, návrh připravovaného rozhodnutí prezidenta republiky o udělení amnestie – připomínkové řízení.

74 Tamtéž, návrh připravovaného rozhodnutí prezidenta republiky o udělení amnestie – připomínkové řízení; tamtéž, kart. 21, inv. č. 845, zpráva o provedení amnestie prezidenta ČSSR

Pokračující společenská a politická reforma uvnitř Československa přešla v květnu 1968 do své druhé fáze, ve které byl podstatným ukazatelem další vývoj reformního úsilí. Na sebe přitom narážela dvě křídla, z nichž jedno chtělo reformu ukončit, protože už překročila únosnou mez, vymezenou lednem 1968, druhé naopak považovalo další pokračování reformem za nezbytný krok ke konečné demokratizaci režimu. Celý polednový obrodný proces v Československu neušel pozornosti zahraničí, zvláště země tzv. socialistického tábora jej sledovaly se znepokojením. Ty také na několika společných setkáních nejvyšších stranických a státních představitelů komunistických států zcela otevřeně naznačovaly československým delegacím své obavy o další osud komunistického režimu v Československu a nutily vedoucí funkcionáře KSČ a státu k revizi dosavadní politiky. Rozpornost v přijímání opatření proti „antisocialistickým a pravicovým silám“ se projevovala ve všech důležitých oblastech politického a společenského života.

Do této situace vstoupila jako blesk z čistého nebe výzva Dva tisíce slov, která obsahovala nejen kritiku minulosti, ale i současného vývoje a naznačovala možnosti dalšího pokračování demokratizace. Výzva značně rozbouřila již tak neklidný politický vývoj v zemi, mezi hlavní kritiky provolání patřilo vedení Komunistické strany Sovětského svazu. Veřejnost však výzvu, která hluboce poznamenala další politickou situaci, přijala jako program pro další pokračování reformem. Ve vyhrocené situaci připravovali komunisté svůj mimořádný sjezd naplánovaný na září 1968.

Otevřené výzvy spojené s varováním od vedení některých evropských komunistických zemí v čele s Moskvou nenalézaly patřičnou odezvu v kruzích československých komunistů. Ukázaly to schůzky československé a sovětské delegace na přelomu července a srpna 1968 v Čierné nad Tisou a poté na počátku srpna za účasti představitelů pěti států Varšavské smlouvy v Bratislavě. Obě jasně deklarovaly znepokojení sovětských činitelů nad československým vývojem a důrazně varovaly před pokračováním reformem. Československé vedení však přesto považovalo situaci v zemi za svůj vnitřní problém, který je schopno vyřešit samo, bez cizí pomoci. Snaha udržet nastoupený polednový směr se však čím dál tím více jevila jako nemožná, pokud chtělo vedení KSČ splnit podmínky partnerů Varšavské smlouvy. Do popředí se tak pomalu, ale jistě dostávala myšlenka násilného řešení československého problému s možností otevřené okupace země. Vojenská intervence dostala zelenou na setkání představitelů Sovětského svazu, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky na poradě v Moskvě 18. srpna s určením termínu akce na noc z 20. na 21. srpna.

Vojenský vpád pěti států Varšavské smlouvy a následná okupace Československa zničily podle Karla Kaplana československou reformu započatou v lednu 1968.

v nápravné výchovných ústavech a věznicích. Mezi dalšími amnestovanými se objevil také bývalý policejní inspektor Imrich Sucký, který v době Slovenského státu vedl v Bratislavě policejní oddělení s protikomunistickou agendou.

Pět států podílejících se na okupaci zásahem potvrdilo tezi o omezené suverenitě socialistických zemí označovanou jako tzv. Brežněvovu doktrínu.

Okupace, kterou její tvůrci označovali za internacionální či bratrskou pomoc proti „kontrarevoluci“, probudila v československé veřejnosti obrovskou vlnu protestů. Rozvířená hladina všelidového hnutí však nedokázala zvrátit politický kurs, který se pomalu, ale jistě dral k moci po 21. srpnu 1968. Již tzv. moskevský protokol, podepsaný 26. srpna nejvyššími představiteli Československa a Sovětského svazu, dával tomuto směru mocný impuls a znamenal postupný ústup od všech dosažených výsledků polednové politiky. Smlouva, která legalizovala dočasný pobyt cizích vojsk na československém území, navíc znamenala faktickou legalizaci okupace a udělala konec všem nadějím na rychlý odchod sovětských vojsk z území republiky. Do popředí ve vedení KSČ se navíc začali dostávat lidé, kteří považovali akceptování sovětských požadavků za jediný možný další postup. Tato jejich snaha, která postupně začala nabírat na obrátcích, představovala počátek dvacetiletí označovaného v novodobých dějinách Československa běžně jako normalizační režim. Prvotní fáze se vyznačovala postupným odbouráváním všeho, co bylo spojeno s obdobím tzv. pražského jara, včetně nuceného odchodu těch politiků z vedení KSČ, kteří se v uvedeném období nejvíce angažovali. Symbolicky byl tento proces „výměny“ dovršen na zasedání ÚV KSČ v dubnu 1969, na kterém jeho členové odsouhlasili rezignaci Alexandra Dubčeka z postu prvního tajemníka ÚV KSČ a na jeho místo zvolili Gustáva Husáka.⁷⁵

I když se někteří funkcionáři i za této situace snažili pokračovat v dosavadní politice reforem, společnost pomalu, ale jistě ztrácela důvěru v politiku Husákovy vedení KSČ. Svoji bezvýchodnou situaci mnoho obyvatel Československa řešilo odchodem za hranice, někteří v naději, že se do své rodné země budou moci ještě někdy v budoucnu vrátit. Podle článku uveřejněného v Rudém právu dne 22. května 1969 emigrovalo jen od 21. srpna 1968 na 40 000 občanů.⁷⁶ Komunistické vedení a státní orgány se rozhodly tuto citlivou politickou a hospodářskou otázku řešit umožněním beztrestného návratu těm, kteří odešli za hranice. Podle tehdy platného trestního zákona se totiž jednalo o trestný čin nedovoleného opuštění republiky. Ministerstvo spravedlnosti společně s Ministerstvem vnitra vypracovalo návrh osnovy rozhodnutí o amnestii, který byl po schválení vládou předložen prezidentu republiky k vlastní realizaci. Ludvík Svoboda následně dne 27. května 1969 vyhlásil poslední námi sledovanou amnestii s aboličními a agraciačními prvky. Na základě práva daného mu ústavou udělil *v zájmu usnadnění návratu do vlasti československým občanům, kteří*

75 Informace o vnitropolitické situaci v Československu a mezinárodních souvislostech převzaty z velmi zdařilé a faktograficky bohaté práce DOSKOČIL, Zdeněk. *Duben 1969. Anatomie jednoho mocenského zvratu*. Brno: Doplněk – ÚSD AV ČR, 2006. Dále k tomu např. TŮMA, Oldřich, ref. 71, s. 561–574; KAPLAN, Karel, ref. 71, s. 32–81; MOULIS, Vladislav; VALENTA, Jaroslav; VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944–1989*. Ostrava: Amosius servis, 1991, s. 160–164.

76 40 000 občanů emigrovalo. *Rudé právo*, 22. 5. 1969, roč. 49, č. 118, s. 1.

bez povolení opustili území Československé socialistické republiky nebo bez povolení československých úřadů zůstali v cizině, podle článku 61 odstavec 1 písmeno j) ústavního zákona o československé federaci ze dne 27. října 1968 č. 143/1968 Sb. tuto amnestii.⁷⁷ Na jejím základě prominul nevykonané tresty odnětí svobody a jejich zbytky, podmíněné tresty uložené pravomocným rozsudkem přede dnem vyhlášení amnestie za trestný čin opuštění republiky, který byl spáchán od 9. května 1968, a za trestný čin, který úzce souvisel s trestným činem opuštění republiky. Amnestie rovněž nařizovala, aby nebylo zahajováno nebo aby bylo zastaveno trestní stíhání pro uvedené trestné činy. Rozhodnutí o amnestii obsahovalo také důležitý a zároveň omezující článek IV, v němž stálo, že amnestie se vztahuje jen na toho, kdo se vrátí zpět do Československa do 15. září 1969 nebo si v uvedené lhůtě svůj pobyt v cizině *uvede do souladu s československými zákony*.⁷⁸ Aby měli čtenáři denního tisku jasno, o koho se vlastně jednalo, autor článku v Rudém právu objasnil, že šlo hlavně o ty občany, kteří *v loňských srpnových dnech i po nich podlehli* různým protistranickým, protisocialistickým, protisovětským a ve skutečnosti i nevlasteneckým strašákům a panikařským hrozbám. Toto nálepkování bylo hned v dalších větách zmírněno tvrzením, že údajně *mnozí z těchto svedených už dávno ze svého bludu vystřízlivěli, četní poznali na vlastní kůži hloubku svého omylu*. Právě jim, jak pisatel zdůrazňoval, teď komunistický režim nabízel pomocnou ruku jako znamení velkorysosti, aby svůj „omyl“ pochopili a vrátili se zpět do vlasti. Aby dodal svým slovům patřičnou váhu, neváhal dodat, že amnestie je myšlena vážně, bez jakýchkoliv nekalých úmyslů.⁷⁹ Kolik občanů Československé socialistické republiky se vrátilo do vlasti, nevíme, ale na základě zjištěných výsledků předcházejících amnestií týkajících se zčásti rovněž trestného činu nedovoleného opuštění republiky se lze právem domnívat, že tento počet byl zanedbatelný. Zdůrazňování beztrestnosti po případném návratu tak mělo na emigranty a jejich postoj jen velmi malý dopad. Komunistický režim totiž nepochopil to podstatné, tedy že totiž drtivá většina z nich se kvůli nastupující normalizaci z důvodu svého politického přesvědčení zkrátka vrátit nemohla, byť se o to vládnoucí establishment všemožně snažil.

Závěr

Studie se zabývá problematikou amnestií prezidenta republiky v šedesátých letech dvacátého století, a to v celé jejich šíři. Jejich řešení nebylo jednoduché a neobešlo se bez mnohých problémů. Také jejich výsledek lze hodnotit jako přinejmenším velmi rozpačitý, neuspokojující v konečné fázi ani jednu ze stran, tedy především samotné oběti politických procesů a na straně druhé ty, kteří zastupovali komunistický režim na různých úrovních státního, stranického a bezpečnostního aparátu.

77 Rozhodnutí prezidenta republiky. Amnestie pro občany, kteří zůstali v cizině. *Rudé právo*, 28. 5. 1969, roč. 49, č. 123, s. 1.

78 Tamtéž.

79 Velkorysost i šance. *Rudé právo*, 30. 5. 1969, roč. 49, č. 125, s. 2.

Amnestie jako jedna z významných a důležitých ústavních pravomocí prezidenta republiky byla zakotvena již v Ústavě 9. května z roku 1948, stejně jako v Ústavě Československé socialistické republiky z 11. července 1960. Doslova se v ní psalo, že *prezident republiky má právo udělovat amnestii*.⁸⁰ Při bližším zkoumání však vidíme, že to byl jen pouhý klam, který měl obyvatelům v komunistickém Československu – dle názoru nejvyšších vládních a stranických orgánů – ukázat „vlídnou tvář a důkaz humanity režimu“, reagující tímto aktem na hrubé pošlapání právního systému a právního řádu v podobě rozsáhlé vlny politických procesů zejména v tzv. zakladatelském období režimu po únoru 1948. Již samotný výběr osob, které měly být zařazovány do jednotlivých amnestií, byl vázán na úzkou skupinu mocných. Neprávem odsouzení tak byli vydáni napospas těm, kteří o nich rozhodovali. Ze strany odsouzených pak mnohdy docházelo k celkem pochopitelnému zklamání a rozčarování, když se dozvěděli, že se jejich jméno nenachází na seznámech těch, na které se příslušná amnestie vztahovala. Nelze se tedy divit, že pro mnohé se další život za zamřížovanými okny stával téměř nesnesitelným. Navíc se takto postižení po svém propuštění na svobodu nestávali plnoprávními občany, ale bylo na ně i nadále pohlíženo jako na občany, kteří se přece těžce provinili proti republice, a toto osudové stigma jim v mnoha případech bránilo v jejich zařazení do normálního života. Také někteří lidé žijící vedle amnestovaných či přímo jejich nejbližší rodinní příslušníci se změnili. Přátelské či rodinné vztahy, které byly normální před zatčením, se rázem vytratily a mnozí amnestovaní cítili, alespoň zpočátku po svém propuštění, chlad či přímo nepřátelství svého okolí. S těmito naznačenými obtížemi tedy amnestovaní lidé vstupovali do občanského života po svém propuštění.

80 Viz ústavní zákon ze dne 11. července 1960 č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, roč. 1960, částka 40, vydána dne 11. 7. 1960, s. 302. Kromě této pravomoci měl v trestní rovině rovněž právo *promíjet a zmírňovat tresty uložené trestními soudy a nařizovat, aby se soudní řízení trestní nezahajovalo nebo aby se v něm nepokračovalo*. (Tamtéž.)

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

PŘEDSEDA VLÁDY
REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

20. 4. 60 : 0013/00245
24. IV. 1960

V Praze dne 20. dubna 1960

Č.j. 0028/60-14

PŘÍSNĚ TAJNÉ

Výtisk č. 10

Počet listů: 2

Vážený soudruhu,

ústřední výbor KSČ stanovil, že v jubilejním roce 15. výročí osvobození Československé republiky Sovětskou armádou bude vyhlášena amnestie.

V souvislosti s tím politické byro uložilo předsedům krajských národních výborů, aby propuštěným a práce schopným osobám zajistili přiměřené zaměstnání podle usnesení vlády ze dne 14. října 1959 č. 864, o opatřeních zabezpečujících dovršení převýchovy a nápravy osob propuštěných z nápravných pracovních zařízení.

Plnění tohoto úkolu bude nutno věnovat zvláštní péči, neboť na základě amnestie bude tentokrát propuštěn poměrně velký počet i takových osob, které byly potrestány za protistátní činnost. Tito odsouzení, stejně jako ostatní osoby odsouzené pro obecně kriminální trestné činy, budou propuštěni před uplynutím doby trestu odnětí svobody, určeného k jejich převýchově a nápravě, takže společenským organizacím a národním výborům připadne důležitý politický úkol zajistit dokončení procesu nápravy amnestovaných osob.

Amnestované osoby je třeba považovat za rovnoprávné občany, a je proto nutné působit k tomu, aby se z nich stali poctivě pracující lidé a platní členové naší společnosti.

Při tak významné politické akci je důležité, aby amnestovaní byli bez průtahů a pokud možno rovnoměrně rozmístěni do takového prostředí vyspělých pracujících, kde bude zaručeno dokončení jejich nápravy. Přitom bude nutné přihlížet k tomu, že mnozí amnestovaní získali za výkonu trestu

- 2 -

odbornou kvalifikaci horníků, zedníků, tesařů, zemědělských pracovníků apod.

Upozorňuji však současně na důležitou direktivu, vyjádřenou v usnesení vlády ze dne 14.října 1959, že zapojení propuštěných osob do pracovního procesu je třeba provést tak, aby nedocházelo k jejich soustřeďování v klíčových podnicích. Není též přípustné, aby zejména osoby odsouzené pro protistátní činnost byly zařazovány do zbrojních závodů a podniků důležitých pro obranu republiky nebo na jiná místa, kde by měly přístup k dokumentům státního tajemství. Bude ovšem třeba zachovat individuální přístup a uvážit možnosti, aby byly uplatněny jejich schopnosti a iniciativa k řešení národohospodářských úkolů (projektanti apod.).

Pokud jde o amnestované osoby, s nimiž nebyl rozvázán pracovní poměr, bude třeba dodržet zásadu, že se mají vrátet do svých závodů.

Seznamy amnestovaných osob s uvedením dosavadních krajů, na jejichž území budou amnestovaní pracovat nebo bydlet, budou zaslány krajským výborům KSČ, které na jejich základě rozpracují a přijmou opatření k zajištění amnestie v krajích.

Všechna opatření činěná k provedení amnestie jsou až do dne jejího vyhlášení, tj. do 9.května 1960 00,00 hod., přísně tajná.

V. Široký

Vážený soudruh

František H o n s
předseda Krajského národního výboru

J i h l a v a

Krajský soud v Praze II. 952, 57 Kas - 1029 -
 Číslo st. z. z.

Rozhodnutí soudu
 . . . Krajskému soudu
 v . . . P r a z e

KRAJSKÝ SOUD V PRAZE
 Datum: 9. 5. 1960
 1. list 1. strana

Krajská komise v Praze
 v trestní věci . . . F u č í k . . . Bedřich . . . nar. . . 4. 1. 1900 . . .
 v Česlavské okr. Třebíč . . . odsouzený /ho/ rozsudkem /býv. státního
 soudu v se dne . . . 4. 7. 1952
 sp. zn. 4 Ts I 54/52 . . . ve spojení s rozsudkem / usnesením/ . . .
 se dne
 sp. zn.

rozhodla takto:

1/ odsouzený /a/ . . . F u č í k . . . Bedřich je zbaven /na/
 amnestie prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960 podle čl. 123.
 a promíjí se mu / 31/
 a/ ~~zbavení trestu odnětí svobody v trvání 8 let 15 dnů~~
 b/ ~~zbýtek trestu odnětí svobody v trvání 8 let 15 dnů~~
 c/ ~~vedlejší trest zrušení čestných práv občanských /soudce/~~
 d/ ~~zbavení trestu odnětí svobody v trvání 8 let 15 dnů~~
 e/ ~~zbavení trestu odnětí svobody / sbytek se nedobytný peněžitý~~
 trest v trvání

2/ odsouzený /a/ není zbaven /na/
 amnestie prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960 z důvodů
 a/ čl. III, písm. a/, b/, c/, d/, amnestie
 b/ čl. IV, písm. a/, b/, c/, d/, e/, f/, g/, h/, i/, amnestie
 c/ ~~zbavení trestu odnětí svobody~~

V Praze dne 9. května 1960.

Předseda komise:
 / Nejedná se o skutečné
 vyplněné údaje a předmět/.

Obr. 2: Rozhodnutí Krajské komise v Praze ve věci odsouzeného Bedřicha Fučíka z 9. května 1960 (Spisovna Krajského soudu v Brně, trestní spis proti Václav Prokůpek a spol., spis. zn. 4Ts I 54/52 a 4Spt I 119/51, č. listu 1029)

Okres: D a č i c e.

S E Z N A M

osob účastných amnestie, schopných pracovního zapojení.

jméno	datum narození	bydliště po propuštění
1. Baďura Václav	27.8.1909	Nová Říše č.133
2. Dvořák Karel	28.10.1901	Studená č.148
3. Chalupa Josef	21.10.1932	Prostřední Vydří č.4
4. Jízdný Pavel	24.6.1922	Písečné n/Dyjí č.24 přech.Matějovec č.74
5. Kubeš Jan	12.7.1905	Dačice 15/I
6. Novák Jakub	30.12.1906	Český Rudolec 38
7. Přibyl Stanislav	9.11.1915	Slavonice 100
8. Karel Vaverka	30.10.1928	Jílem č.6

Potvrzuji, že jsem přijal podle tohoto seznamu osobní a pracovní charakteristiku osob, které v důsledku amnestie, udělené prezidentem republiky k 15.výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou byly 9.května 1960 propuštěny z nápravných zařízení a trestu a budou zařazeny dle jejich kvalifikace a možností závodů do pracovního poměru na okrese, dále dle dohody i mimo rámec okres.

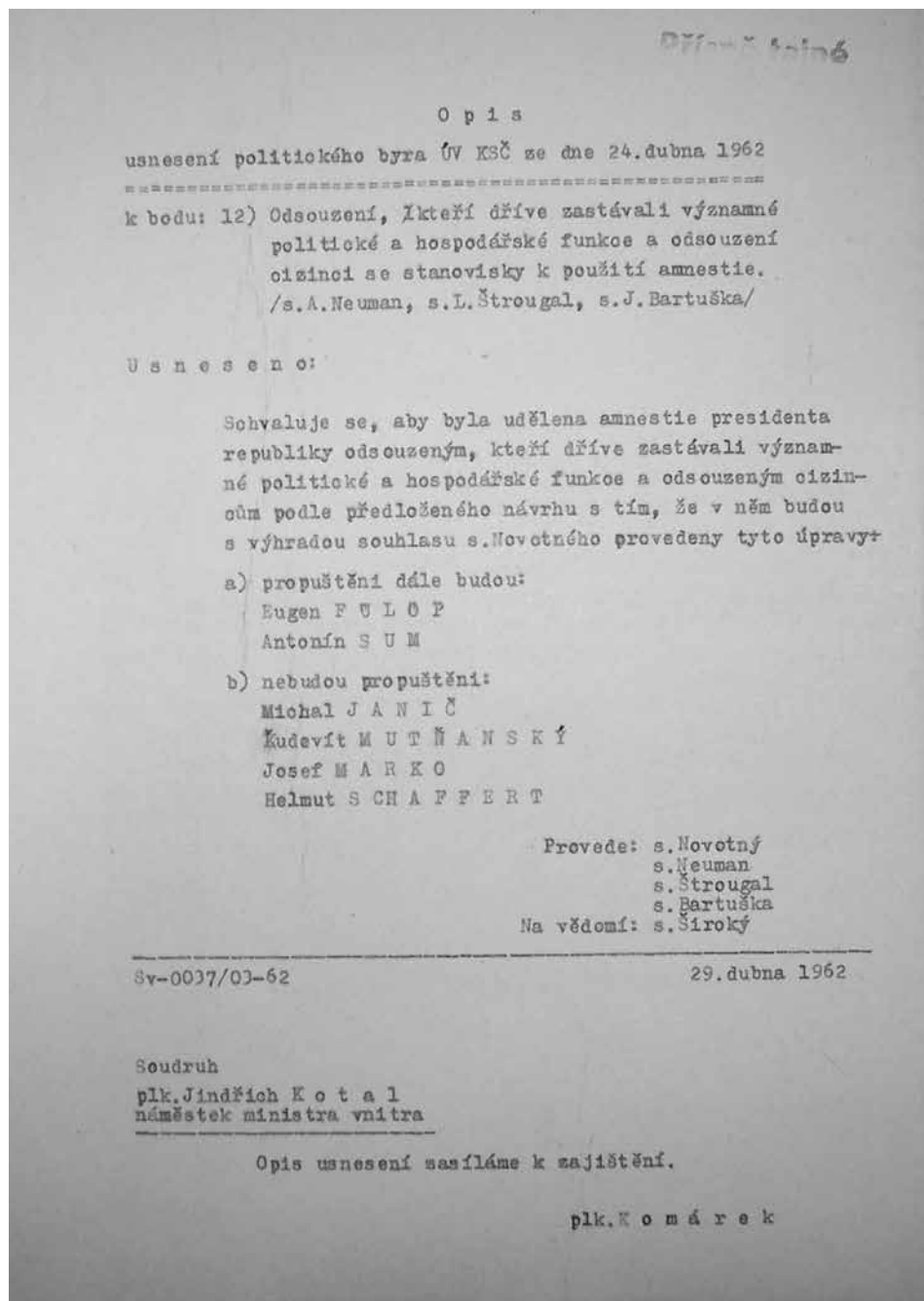
Vedoucí odboru pracovních sil,
sociálního zabezpečení a
zdravotnictví rady ONV:

Předpada ONV:
m. B. Hadzín

*K. Kunc 7.

V Jihlavě, dne 10.května 1960.

Obr. 3: Seznam amnestovaných osob z okresu Dačice, kteří se mohli zapojit do pracovního procesu, z 10. května 1960 (MZAB, f. B 126 KNV Jihlava, inv. č. 27, kart. 4)

Obr. 4: Usnesení politického byra ÚV KSČ z 24. dubna 1962 (ABS, f. A 2/2 –II. díl, inv. č. 737, kart. 11)

Neveřejné zasedání dne 29.5.62 Zn.sp.4 Ts I 54/52

Předseda: Veselý František
Soudci: Razák, Kopal

Zapísovatelka: Činštíková Eliška

USNESENÍ: dle poradního protokolu.

Předseda: [podpis] Zapísovatelka: [podpis]

Usnesení: [podpis] Toto rozhodnutí nabylo právní moci dne 23.8.1962 a je vykonatelné. Krajský soud v Praze 2, dne 11.8.1962

Krajský soud v Praze rozhodl v neveřejném zasedání konaném dne 29-5.62 t a k t o:
Podle § 368 tr.ř. v y s l o u j e s e, že se na odsouzeného /ou/ Václava Prokůpka nar. 11.7.1902 v Dolním Lechnově okr. Jičín t.č. ve výkonu trestu v ÚNZ MV v. 2 Praha 4 rozhodnutím prezidenta republiky o amnestii ze dne 9. května 1962 podle článku 4 písm.a, b, c, d, e, f, g, článku 5 písm.a, b, n e v z t a h u j e .

O d ů v o d n ě n í :
Rozsudkem byv. stát. soudu v Praze ze dne 4.7.1952 zn.sp. 4 Ts I 54/52 ve spojení s rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne [] zn.sp. byl /a/ Václav Prokůpek pravomocně odsouzen /a/ pro trestný /č/ čin/y/ velezrady podle § 78/1c, 2a, b/ tr.z.č. 86/50 Sb. k trestu odnětí svobody v trvání 22 roků a k dalším trestům vedlejším. Do trestu odnětí svobody mu /a/ byla započtena doba ztrávená ve vazbě od 17.3.1951 do 4.7.1952.

Václav Prokůpek účastník se zpravidla účastní vě-
novosti, nepolepšuje se, potvrdit, skupiny, která pro jeho ve-
dění a řízení předseda komunistické strany. Sám
pak byl ve styku s agenty imperial. správy, kterým pře-
dával informace.

Bylo proto podle článku 4 písm.a, b, c, d, e, f, g,
článku 5 písm.a, b, rozhodnutím prezidenta republiky o amnestii
ze dne 9.5.1962 rozhodnuto jak shora uvedeno.

Poučení: Proti tomuto usnesení lze u krajského soudu v Praze podat
do 15 dnů od vyrozumění stížnost k Nejvyššímu soudu.
Včas podaná stížnost má odkladný účinek. /§368 tr.ř./

V Praze dne 29.5.62

Předseda senátu: [podpis]

Zc.: opíš 3x a dorač:
1./odsouzené/mu/ - dle adresy shora - modře
2./kraj.prok. v Praze ke zn.sp.4 3Pt I 119/51
Třída charakter.: 4

Kal.: 3 dny / od vyrozumění/
1407/62

oprávně-
poručeno-
vyřazeno-

Obr. 5: Usnesení Krajského soudu v Praze ve věci odsouzeného Václava Prokůpka z 29. května 1962 (Spisovna Krajského soudu v Brně, trestní spis proti Václav Prokůpek a spol., spis. zn. 4Ts I 54/52 a 4Spt I 119/51, č. listu 1107)

Mis *K. j. fr. 0041/03-65*
 Dne 23. dubna 1965

Přísnětajné

N Á V R H

na udělení individuální amnestie u odsouzených duchovních
 řím.kat. církve.

I.

Přehled odsouzených duchovních řím.kat. církve:

Ku dni 9.5.1965 se bude nacházet v útvarech NZ 69 duchovních řím.kat. církve a 2 řeholnice; celkem 71 odsouzených.

Ze zdravotních důvodů má přerušen trest Jan DOKULIL.

Z tohoto počtu je:

36 kněží

29 řeholníků

4 býv. bohoslovci

2 řeholnice

Z celkového stavu bylo odsouzeno pro:

velezradu, špionáž a podvracení 59 osob

kriminální tr. činy 11 osob

podle retr. dekretu 1 osoba

Z tohoto počtu bylo odsouzeno:

od r. 1961 - 1964 31 osob

1955 - 1960 27 osob

1950 - 1955 12 osob

v r. 1947 1 osoba

V rámci amnestie k 20. výročí osvobození, bude z výkonu trestu ve dnech 10. a 11.5.65 propuštěno pět osob:

Jan MASTILÁK nar. 5.11.1921

František ŠILHAN 7.1.1905

Vladimír KLEŠTINEC 12.7.1923

Jiří VIAČKA 11.2.1920

Vilém URBANIEC 16.12.1915

- 2 -

Do 1.9.1965 mají být na základě amnestie k 20. výročí osvobození a na základě rozhodnutí příslušného soudu propuštěny pro stáří nebo nemoc tyto osoby:

Rudolf BIS	nar. 21.4.1888
František ŘEZNÍČEK	12.7.1902
Jan PIENČÁK	3.1.1895
Leonard SLIAČAN	27.10.1901
Rudolf PFÁB	13.8.1900

/U výše uvedených pěti osob navrhujeme jejich propuštění v rámci individuální amnestie a tyto zahrnout do 1. etapy./

II.

Na návrh individuální amnestie doporučujeme propuštění 39 odsouzených osob pro kriminální nebo protistátní činnost, která neměla velkou společenskou nebezpečnost. U těchto osob měl výkon trestu v podstatě výchovný účinek.

Propuštění navrhujeme provést ve dvou etapách:

1. etapa ke dni 1.7.1965 v počtu 19 osob
2. etapa ke dni 1.9.1965 v počtu 20 osob.

Jedná se o tyto osoby:

1. etapa

Jméno	data nar.	dle § tr.z.	délka	začátek trestu
BERKA Antonín	9.2.1919	239/1,2	12	5.12.1958
ČONGRADY Viliam	25.1.1909	242/1,2;244/1	6	9.12.1961
HUTYRA Jan	1.2.1912	79a/3b;173;188a	10	17.3.1958
HNILICA Josef	20.2.1923	98/1,2a	4	10.1.1963
IVAK Rudolf	23.9.1914	79a/1,3	6	26.8.1961
JANOVSKÝ Jan	1.1.1923	71/1a,3b	7	27.4.1961
KARLÍK Jindř.	27.5.1915	245/1a,2	7	10.11.1960
KUBIČEK Karel	8.3.1920	202/1;203;156	3	10.10.1962
POSPÍŠIL Ondřej	3.2.1912	239/1,2	7	6.10.1960
SLABEŇÁK Karol	18.9.1907	297/3	30	18.1.1947
URBAN Jaroslav	21.1.1916	248/1,2;250/1,2;	7	29.4.1961

- 2 -

BIS Rudolf	21.4.1888	79a/1,3	8	17.3.1961
ŘEZNÍČEK Frant.	12.7.1902	79/1,3b,	6	17.7.1961
PIENČÁK Jan	3.1.1895	248/1,2a;245/1c	12	14.7.1959
SLIAČAN Leonard	27.10.1901	6/1 z.č. 50/23SB	15	1.1.1962
PFÁB Rudolf	13.8.1900	225/2	6	19.6.1963
ČEVELA Alf,	1.8.1913	242/1;244/1	6	2.12.1963
DOKULIL Jan	13.7.1910	78/1,2a	12	6.9.1957
HANUS Ladislav	26.2.1907	78;86	16	5.9.1952

2. etapa

MIHINA Frant.	21.11.1911	98/1,2	6	4.4.1962
NOVÁK Josef	22.12.1917	242/1	7	4.5.1962
POKORNÝ Jiří	24.4.1927	79a/1,3b	8	6.6.1961
RYCHLÝ Antonín	4.1.1912	239/1,2b;241/1,2a	11	3.10.1958
ŠRAHULEK Frant.	5.9.1909	78/1	8	15.6.1961
ŠROUFEK Antonín	5.1.1914	242/1,2	4	9.4.1963
ZLÁMAL Vojtěch	28.9.1924	79a/1,3b	6	19.7.1961
BABIN Vincenc	1.2.1921	78/2	9	11.1.1961
JANEGA Aladar	24.3.1915	78/2	11	6.2.1961
JANIŠ Alfred	14.2.1910	297/1	16	8.6.1961
KARL Jaroslav	18.6.1929	78/1c,2a;86/1,2a, 3c	11	30.6.1961
KOSNAČ Frant.	18.2.1918	98/1,2	15	22.5.1962
MAROUŠ Bohumil	19.3.1921	79a/1	10	6.7.1961
NEZVAL Frant.	14.5.1913	86/3a;98/1,2a	10	10.7.1961
SEDLÁK Jarolím	15.9.1911	239/1,2	12	30.5.1958
TIMAR Imrich	21.10.1920	239/1,2	14	22.12.1957
VESELÝ Josef	28.7.1929	78/1	13	30.1.1961
ZEMÁNEK Antonín	23.1.1925	86/1;98/1,2a 174/1	10	7.6.1961
KŘIVSKÝ Pavel	12.1.1912	78;86	15	1.1.1962
HUŤKO Matěj	16.7.1904	2,3,ret.dek.	20	17.8.1945

- 3 -

III.

U zbývajících 27 odsouzených se jedná o silně nepřátelsky zaměřené osoby, z nichž většina byla organizátory protistátní činnosti. Dále tyto osoby projevují svoje nepřátelství i ve výkonu trestu a není záruka, že by v případě propuštění v protistátní činnosti nepokračovaly.

Jedná se o tyto osoby:

BILEK Ferdinand	2.11.1917	78/2	11	11.4.1961
BÁRTA Josef	18.3.1921	78	20	11.4.1951
BOŠANSKÝ Vojtěch	23.12.1913	78/2a;145/1	14	4.2.1961
BRANDA Frant.	6.10.1906	244/1,2a	2	25.11.1963
DVOŘÁK Antonín	15.5.1907	78/lc;86/1	21	15.5.1952
DIEŠKA Jan	14.9.1919	78	11	25.3.1955
DUBOVSKÝ Petr	28.6.1921	98/1,2a	6	2.11.1962
HEDERA Albert	21.7.1909	297/1	15	1.1.1962
KOPRON Vlastimil	10.5.1922	79/1a	6	27.7.1961
KUČERA František	8.9.1913	78/1	16	16.10.1959
KOREC Jan	22.1.1924	78/2	12	11.3.1960
LITVA Alois	20.6.1912	78/2a	13	7.12.1959
MÁDR Otto	15.2.1917	78/1;86/1	25	7.6.1951
NOVÁK František	11.10.1907	98/1,2a,b;8/1; 105/1	13	15.7.1961
NEUVIRT Vladimír	12.8.1921	78/1	14	11.1.1961
ODROBINA Eduard	3.9.1906	79a/1	9	26.1.1961
PUSTĚJOVSKÝ Ant.	29.1.1910	78/1;239/1;241/1	13	22.5.1961
RAJNER Rudolf	3.12.1919	78/2	14	25.4.1961
SUKOP Josef	9.2.1913	78/1	14	17.10.1959
SASINA Stanislav	28.4.1920	78/lc,2a;86/1,3a, 3e,	22	7.8.1953
ŠITAL František	8.1.1905	78/2a	11	7.12.1959
ŠKODA Josef	14.1.1913	78/2	11	8.2.1961
VÍCHA Jiří	12.6.1923	78/1	14	8.2.1961
VOJTEK František	4.10.1911	78/2a	12	7.12.1959
ZVĚŘINA Josef	3.5.1913	78	22	24.1.1952
DOVIČOVÁ Pavlína	27.8.1906	78/1,2	13	4.4.1962
ŠELEYOVÁ Helena	25.6.1908	98/1,2a,b	9	4.4.1962

Obr. 6a–6d: Návrh na udělení individuální amnestie odsouzeným římskokatolickým duchovním z 23. dubna 1965 (ABS, f. A 2/2 – II. díl, inv. č. 429, kart. 8)

Příloha k č.: 0272/68-L
Tajné !

Zpráva k nástinu
 rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii

Významné 50. výročí obnovení státní samostatnosti připadající na letošní rok, spolu s širokým obrozovacím a demokratizačním procesem, jímž naše společnost prochází a jenž došel svého výrazu i ve volbě nového prezidenta republiky, jsou zajisté událostmi, které plně odůvodňují, aby byla udělena prezidentem republiky široká amnestie.

Nebylo by účelné zmíněné události od sebe oddělovat a dávat každé z nich výraz zvláštním amnestijním rozhodnutím. Znamenalo by to jen rozmnožení práce a nepochybně i určité překrývání.

Připravovaný nástin amnestijního rozhodnutí vychází z toho, že amnestie by měla mít především určitý politický charakter. Proto zvýhodňují se výrazně osoby odsouzené pro politické delikty. Zvláště se bere zřetel na osoby odsouzené pro nedovolené opuštění republiky. Jím se neodpykané tresty odnětí svobody promíjí bez ohledu na jejich délku. Jde tu o poměrně široký okruh občanů. V roce 1967 bylo odsouzeno celkem pro zmíněný trestný čin ke 2.000 osob. Spolu s osobami odsouzenými už dříve možno tu počítat asi se 4.000 odsouzených. Lineární a bezpodmínečná amnestie usnadní event. jejich návrat.

U osob odsouzených pro politické delikty jiného druhu počítá nástin s prominutím trestů do 3 let, popř. s prominutím částí nebo zbytků do této výše. Nástin počítá kromě toho s tím, že by osobám, které byly odsouzeny pro politické delikty k dlouhodobým trestům odnětí svobody, byl prominut celý zbytek trestu - i když převyšuje dobu 3 let - jestliže už ve výkonu trestu ztrávily dobu aspoň 10 let. Zde by přicházely v úvahu zejména osoby, které byly z výkonu trestu propuštěny, pro porušení podmínky - často jen zcela nezávažnými činy - byl však u nich nařízen výkon zbytku trestu.

- 2 -

Vzhledem k tomu, že nové odsouzení v posledních letech jsou na tomto úseku málo početná, půjde tu celkem jen o několik set odsouzených.

Na osoby odsouzené pro obecné, tedy kriminální trestné činy, vztahovala by se připravovaná amnestie jen potud, že by byly prominuty tresty odnětí svobody uložené podmíněně, tresty nápravného opatření a tresty peněžité. Z nepodmíněných trestů odnětí svobody by se promínuly jen tresty do 1 roku, z vyšších trestů jejich část nebo zbytek nepřevyšující tuto dobu.

Takto pojeté ustanovení zachytí vysoký počet odsouzených osob - možno počítat s čísly kolem 100000 - přitom však podstatně neoslabí boj proti kriminalitě, zejména pokud jde o těžké trestné činy, na nich především tu záleží.

Ze stejných hledisek vychází i ustanovení týkající se abolicie.

Amnestie v navržené podobě by byla poměrně dobře srozumitelná nejen pro soudy a jiné orgány činné v trestním řízení, ale i občany. Její aplikace by nevyžadovala zvláštní namáhavé práce se zjišťováním podmínek či výjimek. Pro soudy i jiné orgány by znamenala ve svém výsledku i rychlé vypořádání se značným počtem starých věcí, které je nutno nyní sledovat. To by znamenalo určitě uvolnění sil na práce spojené s rehabilitacemi a na běžnou novou agendu.

R O Z B O R

odsouzených za protistátní trestné činy, provedený k 2.5.1968

Zatímco k 1.4.1968 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody 682 odsouzených za tzv. politické delikty (včetně odsouzených za trestné činy podle retribučních dekretů), činí jejich počet k 2.5.1968 614 osob. V tomto počtu nejsou uvedeni odsouzení za trestné činy podle retribučních dekretů, kteří jsou jmenovitě uvedeni v připojeném seznamu.

Podíl odsouzených za protistátní trestné činy na celkovém stavu odsouzených činí 2,8 %.

Do roku 1954 nastoupilo trest 47 odsouzených.

Za čisté protistátní trestné činy bylo odsouzeno:

- státními soudy	47 osob
- vojenskými soudy	22 osob
- ostatními trestními sou- dy	119 osob

CELKEM

188 osob

Z toho: Za trestné činy proti základům republiky odsoudily

- státní soudy	38 osob
- vojenské soudy	16 osob
- trestní soudy	<u>74 osob</u>
	128 osob

Za trestné činy proti bezpečnosti republiky -"-

- státní soudy	9 osob
- vojenské soudy	4 osoby
- trestní soudy	<u>31 osob</u>
	44 osob

Za trestné činy proti obraně vlasti odsoudily

- vojenské soudy	4 osoby
- trestní soudy	<u>12 osob</u>
	16 osob

Za protistátní trestné činy v souběhu s kriminálními tr.
činy bylo odsouzeno:

- státními soudy	16 osob
- vojenskými soudy	17 osob
- trestními soudy	93 osob
	<u>CELKEM</u> 126 osob

- 2 -

Z toho: Za trestné činy proti základům republiky odsoudily

- státní soudy	14 osob
- vojenské soudy	8 osob
- trestní soudy	51 osob
	73 osob

Za trestné činy proti bezpečnosti republiky odsoudily

- vojenské soudy	3 osoby
- trestní soudy	21 osob
	24 osob

Za trestné činy proti obraně vlasti odsoudily

- státní soudy	2 osoby
- vojenské soudy	1 osoba
- trestní soudy	8 osob
	11 osob

Za trestné činy proti ústavním činitelům odsoudily

- vojenské soudy	2 osoby
- trestní soudy	6 osob
	8 osob

Za trestné činy zvlášť ohrožující pořádek ve věcech veřejných odsoudily

- vojenské soudy	3 osoby
- trestní soudy	7 osob
	10 osob

Za trestný čin opuštění republiky odsoudily

- vojenské soudy	1 osobu
- trestní soudy	131 osob
	132 osob

V soubohu s kriminálními trestnými činy bylo za trestný čin opuštění republiky odsouzeno

- vojenskými soudy	5 osob
- trestními soudy	147 osob
	152 osob

Velkem je ve výkonu trestu za trestný čin opuštění republiky
284 osob.